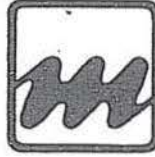

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

8

Kurucusu:
Hakkı Dursun YILDIZ

Mehmet AKALIN Armađanı

İstanbul, 1997

BÂBUR'UN MEKTUPLARI

MESUT ŞEN*

Bâburname'nin¹ Hindistan bölümünde, Bâbur'un üç mektubu bulunmaktadır. Bizce bu mektuplar, büyük bir tarihî şahsiyete ait olması ve bilhassa modern mektup türü ile mukayese edilmesi açısından çok önemlidir. Bu sebeple makalemizde, bu üç mektup metninin çevriyazı, dizin ve Haydarâbad nüshasının tıpkıbasımını sunuyoruz. Bâbur, ilk mektubunda zehirlenme hadîsesini anlatmaktadır. Kâbil'e gönderilen bu mektupta kime hitap edildiği belli değildir. Diğer iki mektubunu büyük oğlu Hümayun ile beyi Hoca Kelân'a yazmış ve yine Kâbil'e göndermiştir. Bâbur'un bu mektuplardan başka birçok kimse ile daha mektuplaştığı, hatta 935 (1528)'te kendi icadı olan Bâburî hattı ile yazdığı mektup örneklerini ikinci oğlu Kâmran Mirza'ya gönderdiği bilinmektedir.²

16. yüzyılın siyasî ve edebî bakımdan en önde gelen simalarından olan Bâbur, Timur neslinin Miranşah kolundan Sultan Muhammed oğlu Ebu Said oğlu Ömer Şeyh Mirza ile Cengiz neslinden Yunus Han'ın kızı Kutluk Nigâr Hanım'ın oğludur. Babasının Ahşi'de uçurumdan yuvarlanarak ani ölümü üzerine 12 yaşında Fergana'da padişah ilân edilmiştir.

16. yüzyıl Türk dünyasının birbirleri ile rekabet hâlindeki dört büyük şahsiyetine tanıklık etmiştir. Mücadelelerle geçen bu tarih sahnesinde, batıda Osmanlı devletinin kudretli hükümdarı Yavuz Sultan Selim ve onunla güç gösterisine girişen Kızılbaş Türkmenlerin lideri Şah İsmail,

* Dr., Heybeliada Deniz Lisesi

¹ Reşit Rahmeti Arat, *Vekayi Bâbur'un Hâsratı*, c. I-II, TTK yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987; Annette, Susannah Beveridge, *The Bâbur-nâma in English (Memoirs of Bâbur) Translated from the original Turki Text of Zahirâ'd-din Muhammed Bâbur Pâdshah Ghâzi*, Reprinted, London 1969.

² Reşit Rahmeti Arat, *aynı eser* s. 405.

doğuda Şah İsmail'i tehdit eden Türkistan'ın yeni hakimi Özbekler hanı Şıbanî Han ve nihayet Şıbanî Han'ın düşmanı ve Şah İsmail'in müttefiki Bâbur bulunmakta idi. Şıbanî Han'ın ortaya çıkması ile Türkistan'da tutunamayan Bâbur, türlü tehlikeler atlattıktan sonra, mucize kabilinden şans eseri ile 1504 yılında Kâbil'e hükümdar olabildi. Şıbanî Han'ın 1511 yılında Şah İsmail tarafından öldürülmesinden sonra, tekrar Türkistan'a hakim olabileceği umuduna kapılarak, üçüncü defa Semerkand'ı - atası Timur'un doğup büyüdüğü toprakları - ele geçirdi. Fakat - belki yanlış siyasetinin de tesiri ile - Özbeklerle yine baş edemedi. Şah İsmail'in ölümünden sonra, güçlü bir müttetikten yoksun kaldığı için, Türkistan'ı Özbeklere bırakarak, Hindistan'a yöneldi. Bâbur için Hindistan da atası Timur'un bir mülkü idi ve bu topraklarda tekrar Türk'ün söz sahibi olması gerekirdi. Üstelik Hindistan, insan nüfusu, bereketli toprakları ve eski medeniyetlerin bıraktığı hazineler bakımından zengin bir yerd. İşte Bâbur nice fatihlerin teşebbüs edip de başaramadıkları ya da iklimine dayanamadıkları, kuzeyden Tibet dağları ile adeta bir kale gibi korunan, diğer tarafları ise denizlerle çevrili olan bu kapalı ve geniş topraklara Kâbil-İndus yolunu kullanarak girmeyi başardı. Daha da önemlisi Hindistan'ın sıcak iklimine hiç de alışık olmayan kuzey insanının bu topraklarda tutunmasını sağlayarak büyük bir liderlik örneği gösterdi. Kurucusu olduğu Hint-Türk devleti, torunu Ekber döneminde iyice güçlenerek, varlığını dört asır sürdürebilen nadir imparatorluklardan biri oldu.

Bâbur, devlet kurucu tarihî ve siyasî şahsiyet olmak yanında, 12 yaşından itibaren at üstünde tehlikeli mücadelelerle geçen 48 yıllık hayatında, bir ömre sığdırılması çok güç faaliyetlerin insanıdır. O savaştan, siyaset yapmaktan yorulmadığı gibi araştırma ve incelemeler yapmaktan, sanatın ve sporun birçok türü ile meşgul olmaktan, av partileri ve içki meclislerinde eğlenmekten de yorulmaz. Her şeyle alâkalıdır. Bedenî faaliyetleri ile zihnî faaliyetleri adeta birbirleri ile yarış eder. Çok iyi ata binmek, ok atmak, kılıç kullanmak, nehirleri yüzerek geçmek yanında, şair, edip, fıkıh bilgini, musikişinas, hattat, bahçe mimarı, botanikçi ve camiler, kervansaraylar, köşkler, su yolları, su kuyuları yaptıran bir şehircidir. Bâbur olağanüstü meziyetleri ve bilhassa hatıratı ile Batı'da büyük bir alâka ve hayranlık uyandırmıştır. Bu alâka ve hayranlığın bir ifadesi olarak, hakkında birçok monografi kaleme

alınmıştır. Bunlardan birinin müellifi olan Fernand Grenard, "Bâbur'un çeşitli meşguliyetleri ile nasıl uğraştığını, onlarla nasıl meczolduğunu görmek bir harikadır." demektedir.³

Bâbur'un en önemli eseri şüphesiz hayatının geniş bir hikâyesini verdiği *Bâburname* adlı hatıratıdır. Siyasî yönüyle ıstıraplı bir dönemin içinden gelmiş olmasına rağmen, edebî geleneğin hüküm sürdüğü bir ailenin içinde yetişen, üstelik de atası Timur'un hatıratı olan *Tüzükât-ı Timur*'u muhakkak okumuş olması gereken Bâbur'un bu sanat dolu ortamdan etkilenmemesi mümkün değildi. Nitekim eserini henüz çocuk denilebilecek bir yaşta yazmağa başladığını görüyoruz. *Bâburname* tarihî vesika olmasının ötesinde, insan portrelerinin, mekân ve tabiat tasvirlerinin, coğrafi özelliklerin yer aldığı, folklor, etnografya, zooloji ve botaniğin alâkasını çekebilecek bilgilerin verildiği; bir kısmı hatırat, bir kısmı da daha ziyade günlük karakteri gösteren, derin bir gözlem, engin bir sezi ve tecrübeye dayalı bir otobiyografidir. *Bâburname*'nin - otobiyografi türünde olması ve Bâbur gibi bir kalem üstadının elinden çıkmış olması da hesaba katılırsa - Çağatay Türkçesi için, edebî dil, hatta konuşma dili, kelimelerin telâffuzu ve kullanılış yerleri, imlâ, söz dizimi ve üslûp özellikleri bakımından ne denli önemli kaynak olduğu tahmin edilebilir. *Bâburname*'de hem tür, hem de üslûp bakımından modern bir hatıra yazısında bulunması gereken her şey vardır. Anré Gide, "Hatıra yazmak, ölümün elinden bir şeyleri kurtarmaktır." der. Hatıralar hayatın gizli kalmış noktalarını verir. Tarih, dil ve edebiyat çalışmaları yönünden oldukları kadar, psikoloji incelemeleri bakımından da önemlidirler. *Bâburname*'yi okuyan, onun dürüst, samimî ve sade bir üslûpla kaleme alınmış, eşine az rastlanan mahrem teferruatlarla dolu bir hatırat olduğunu hemen anlar. Eser Bâbur'un inanılmaz enerjisini, sağlam karakter ve dirayetini ortaya koymasının ötesinde, ruhunun derinliklerine kadar nüfuz etmemize de imkân vermektedir.

Bâburname'deki söz konusu üç mektup metninin de modern bir mektubun özelliklerini taşıması ayrıca dikkate değer bir husustur. Çünkü mektup türünün bütün Avrupa'da, özellikle Fransa'da, 17. yüzyıldan itibaren gelişmeğe başladığı, daha önceki çağlardaki mektup örneklerinin

³ Fernand Grenard, *Babur* (Çev. Orhan Yüksel), M.E.B yayınları: 64, İstanbul 1971, s. 198.

birer tarihî ve siyasî belge niteliğinde yazılar olduğu, hiçbirinde ayrı kalmış insanların özlemleri ve duygularının bulunmadığı yaygın bir kanaattir. Türk edebiyatında ise Tanzimat'a kadar olan dönemde mektup türü, Arap ve İran edebiyatlarındaki benzerlerinde olduğu gibi, sanatlı nesrin kalıplaşmış yapısı içinde ya da didaktik gayeler güdülerek yazılmıştır. Modern bir mektupta bulunması gereken başlıca nitelikler; ayrı kalmış insanların duygu, düşünce ve özlemlerini yansıtan bir haberleşme vasıtası olması; yazıldığı kişinin durumuna göre ayrıcalıklar göstermesi ve buna uygun hitapla başlaması; yazanın kendi dünyasında ve çevresinde bulunan şeylerle canlı alâkasının olması, kendi dünya ve çevresinde bulunan ilgi çekici hisleri, heyecanları başkaları ile paylaşması; yazanın mizacını ortaya koyması, yapmacık ve özentiye kapılmadan, sanatlı ifadelerden kaçınarak, konuşur gibi, samimî ve sade ifadeler kullanması şeklinde sıralanabilir.

Bâbur hatıratına aldığı ilk mektubunda Delhi sultanı İbrahim Ludî'nin annesi Bava (veya Buva)'nın tertiplemediği bir komlo ile zehirlenmek istendiğini anlatmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi mektubun kime hitap edildiği belli değildir. "*Vâkı'a-ı 'uzmâ - kim cum'a küni, rabî'u'l-avval ayınıñ on altısında, târih-ı toquz yüz otuz üçte, rüy bérdi - tafşılı budur kim*" ibaresiyle başlayan mektup, "*Hâtırlarğa taraddud kéçmegey dép, her né vâkı' bolğanni şarh u başı bile bitidim. Egerçi tilge, ağızğa sıgğusız kórğku dék vâkı'a édi. Şükür Téñrige, yana kün körerim bığım bar ékendür, hayr u hüblük bile ötti. Hiç dağdağa vu taraddud hâtırlarıñızğa kéçürmeñ dép, se-şanba küni, rabî'u'l-avval ayınıñ yéğirmesinde, çahâr-bâğda érürde, bitildi.*" sözleriyle sona ermektedir. Kâbil'e gönderdiği bu mektubun muhtevasından zehirlenme hadisesinin Bâbur'un üzerinde derin etki bıraktığı, adeta kendisini yeniden dünyaya gelmiş gibi hissettiği anlaşılmaktadır. Bu vak'a 933 yılında, rebülevvel ayının on altısında (21 Aralık 1526) meydana gelmiştir. Bâbur, bu vak'adan üç dört ay önce Hindistan yemeklerini merak ettiği için Sultan İbrahim Ludî'nin elli altmış kadar olan aşçısından dördünü yanında alıkoymuştur. İşte Sultan İbrahim'in annesi olan kötü niyetli Bava, Bâbur'un Hintli aşçıların elinden yemek yediğini işitir. Etava'dan çağırıldığı Ahmed Çaşnigir isimli şahsa bir cariyeye vasıtasıyla, dörde katlanmış kâğıt içinde bir *tola* - iki miskalden biraz fazla - miktarında zehir gönderir. Bu cariyenin arkasına, zehrin Ahmed Çaşnigir'in eline geçip geçmediğinden emin olmak için, başka bir cariyeye daha salar. Ahmed Çaşnigir'in görevi

zehri aldıktan sonra, Bâbur'un yanında alıkoyduğu Hintli aşçılardan birine dört *pergene* vaadinde bulunarak, Bâbur'un zehirlenmesini sağlamaktır. Bâbur, Hintli aşçıları yanına aldıktan sonra, bunların yaptığı her yemeği iyice kontrol etmeleri ve önce kendilerine tattırmaları hususunda *bekevül*-lerine sıkıca tembihlerde bulunmuştur. Bu yüzden zehri alan aşçı onu kazana değil ancak tabağa koyabilir. Zehrin üzerine de yağlı kalya yemeğini koyar. Allaha zehri kalyanın üzerine koymayı akıl edemez de feci bir olayın meydana gelmesi gerçekleşmez. Bu esnada eli ayağı birbirine dolaştığından zehrin yarısını da ocağa döker. Cuma günü ikindiden sonra yemek verilir. Bâbur tavşan yemeğinden epeyce yer. Daha sonra bir Hint yemeği olan havuç kalyasından bir iki lokma alır. Önce bu zehirli yemeğin tadından hiçbir şey anlayamaz. Fakat kurutulmuş etten de bir iki lokma alınca, midesi bulanmağa başlar. Geçen gün de aynı yemekten yemiş ve tadını biraz beğenmemiştir. Midesinin bulanmasının sebebini buna yorar. Ancak midesi tekrar tekrar bulanmağa başlar, neredeyse kusacak gibi olur. Bakar ki olacak gibi değil, yerinden güç belâ doğrularak ayak yoluna gider ve fazla miktarda kusar. Bâbur'un yemekten sonra bu şekilde kustuğu -hatta içtiği zamanlarda bile- vaki değildir. İçine bir şüphe girer ve derhal aşçıyı nezarete aldırır; kusmuşu da bir köpeğe verir. Ertesi sabah köpeğin, bir *peher*'e yakın bir süre, karnı biraz şişmiş şekilde yattığı görülür. Etrafını ne kadar sardılar ve taşladılarsa da köpeği kımıldatamazlar. Nihayet köpek öğleyin kendiliğinden doğrular. Köpek ölmemiştir. Yine bu yemekten yedikleri anlaşılan iki *çuhra*'nın da çok fazla miktarda kustukları görülünce durum iyice açıklık kazanmağa başlar: Bâbur zehirlenmiştir. Ağızından şu mısralar dökülür:

*Ol dünyâdın kéledür mén
Anamdın émdi toğdum mén
Hasta olup édim tirildim
Cân kadrını bi'llah émdi bildim*

Nezaret altında bulundurulan aşçıya işkence edilince her şey ayrıntısıyla ortaya çıkar. Pazar günü, divan günüdür. Emir ve vezirler ile birlikte diğer eşraf ve ekabirden olan kişilerin de divanda hazır bulunmaları emredilir. Divanda iki cariye, Ahmed Çaşnigir ve Hintli aşçı birer birer sorgulandıktan sonra iş, verilecek cezaya gelmiştir. Bir daha böyle bir olayla karşılaşılması ve ibret olması için Ahmed Çaşnigir'i parçalattırır. Hintli

aşçının diri diri derisini yüzdürür. Cariyelerden birini fil altına attırır, diğerini de tüfekte vurdurur. Sultan İbrahim'in annesi Bava'nın hayatına dokunmaz, o da elbet bir gün cezasını görecektir. Fakat sadakatle hizmet etmesine rağmen torununu - Sultan İbrahim Lûdî'nin oğlu - Hindistan'dan uzaklaştırır. Mutemed Han'ın *İkbâlname-i Cihangiri'* sine göre Bâbur, Bava'nın da Hindistan dışına sürülmesini emretmiştir. Bava, Kâbil'e götürülürken kendisini Sind ırmağına atarak intihar etmiştir.⁴ Cumartesi ve pazar günleri birer bardak süt içtikten sonra, pazartesi günü *gil-i mahtum* ile *tiryak-i faruk'u* birlikte ezip sütle karıştırarak içer. Süt iyice içini boşaltmıştır. Cumartesi ve pazar günleri vücudundan safra gibi kara kara şeyler atılmakla birlikte artık zehrin etkisinin geçtiğini anlar. Ağıza ve dile alınmayacak kadar korkunç olan bu vak'adan sonra Tanrıya nasıl şükredeceğini bilemez. Hissiyatını şu mısra ile dile getirmeğe çalışır:

Kim öler hâlatka yétse ol bilür cân kadrını

Bâbur bu mektubu akıllarda hiçbir kaygı ve tereddüt kalmaması için yazdığını ve her şeyi olduğu gibi bütün tafsilatıyla anlattığını ifade etmektedir. Mektubu zehirlenme hadisesinden dört gün sonra 20 Rebiülevvel 933 (25 Aralık 1526) Salı günü kaleme almış ve Kâbil'e göndermiştir.

Bâbur eserdeki ikinci mektubu oğlu Hümayun'a yazmıştır. Mektup "*Humâyûnga*" hitabından sonra "*Muştâklıklar bile sağınp salâm dégeç, söz ol kim*" ibaresiyle başlar. Daha sonra Hümayun'un göndermiş olduğu mektubu aldığını, bir oğlu olmasından dolayı çok sevindiğini belirterek tebrik eder ve Tanrı'ya niyazda bulunur. Hümayun'un oğlunun ismine *Al-amân* adını vermesini ise bir baba olarak eleştirmekten kendini alamaz. Bâbur'a göre bu isim çok kullanılması sonucu halkın dilinde *Alama* veya *Él-amân* şekline dönüşebilir, ayrıca *elif lâm* adda az görülen harflerdir. Fakat bu eleştirilerinin ardından tekrar Tanrı adını ve zatını mübarek etsin demeyi de ihmal etmez. Bâbur mektubunda daha sonra Yüce Tanrı'nın hiçbir devirde görülmemiş şekilde işlerini rast getirdiğini, bu yüzden Hümayun ve kardeşi Kâmran'ın kapıya gelen işte kusur etmemeleri gerektiğini, şimdi tam kılıç kullanacakları zaman olduğunu, icap ettiğinde Hisar veya

⁴ Gülbeden, *Hümayunâme* (Farsçadan çev. Abdürrab Yelgar; Annette S. Beveridge tarafından Bâbur, Gülbeden ve Haydar'da adı geçen kadınların tercümei hâlleri hakkında yazılan kısmı İngilizceden çev. Abdürrab Yelgar ve Eymen Manyas), TTK yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987, s. 240.

Semer kand taraflarına yürüyüp, buralardaki vilâyetleri ele geçirip düşmanları mahcup, dostları ise memnun etmeleri gerektiğini belirtir. Eğer Tanrı'nın inayeti ile Belh ve Hisar şehirlerini ele geçirebilirlerse Belh'in Kâmran'a, Hisar'ın da Hümayun'a verileceğini; eğer Semer kand da ele geçerse, Hümayun'a burasını verip, Hisar'ı hassa mülkü yapacağını; Kâmran'ın Belh vilâyetini az görmesi hâlinde, eksikliğin başka vilâyetlerle tamamlanabileceğini de bildirir. Ayrıca Bâbur, Hümayun ile kardeşi Kâmran arasındaki önemli bir kaidenin bozulmaması gerektiğini de hatırlatır. Bu kaideye göre Hümayun'a altı hisse verilecekse, Kâmran'a beş hisse verilecektir. Bâbur Hümayun'dan Kâmran'a karşı, büyük olması hasebiyle, sabırlı olmasını ister. Çünkü o da şeriata uygun hareket eden iyi bir yiğittir, elbette saygı ve sadakatte kusur etmeyecektir. Hümayun iki üç yıldan beri hiçbir adamını babasına göndermemiş, Bâbur'un gönderdiği adam da tam bir sene sonra dönebilmıştır. Bâbur, "Böyle olur mu?" diyerek şikâyet ve kırgınlığını açıkça ortaya koyar. Hümayun babasına gönderdiği mektuplarda münzevî bir hayat yaşadığından, yalnızlıktan söz etmektedir. Hümayun'un bu davranışları Bâbur'u üzer. Çünkü yalnızlıkla padişahlık bir araya gelemes ve ayıptır. Eğer babasının memnuniyetini istiyorsa, yalnızlığı ve halktan uzak kalmayı bırakmalıdır. Günde iki defa küçük kardeşi ve beylerini huzura çağırıp, onlarla her ne konuda olursa olsun istişarede bulunmalıdır. Özellikle Hoca Kelân ile samimî münasebette bulunabileceğini, kendisinin de Hoca Kelân'a karşı aynı şekilde davrandığını belirtir. Bâbur'a göre Hümayun yazdığı mektupları iyice okumamaktadır. Okusa da anlaması çok zordur. Çünkü Hümayun'un mektupları çok muğlaktır. Üstelik nesirde muamma yapmak görülür şey değildir. Zaten onun mektup yazmaktaki tembelliği de bu yüzdendir. Mektuplarının muğlak olmasının sebebi özentiyeye kaçması ve gösterişli bir şekilde yazmağa çalışmasıdır. Hâlbuki tekellüfsüz, açık ve basit sözlerle yazsa, hem kendisine, hem de okuyana daha az zahmet verecektir. Hümayun'un imlâsı fena değildir, ancak *iltifât* kelimesini *tâ* ile *kûlinc* kelimesini ise *ya* ile yazmıştır. Bâbur son olarak, işler biraz hafiflediğinde Kâmran'ın yanına gelebileceğini söyler. Yine birçok fetih ve zaferin Kâbil'de iken olduğunu, Kâbil'i uğur saydığını ve hassa mülkü yaptığını, bu yüzden hiç kimsenin Kâbil'e tamah etmemesini önemle vurgular. İyi bir davranış sergileyerek Şeyh Veys'in gönlünü almasını, iş bilir kişi olduğundan görüşlerini alabileceğini ifade eder. Bâbur ağızdan söylenecek sözleri Beyan Şeyh ile gönderdiğini belirttiikten sonra, sözlerini

"*Muštāklıklar bile salām.*" diyerek bitirir. Mektubu 13 Rebiülevvel 935 (26 Kasım 1528) Perşembe günü kaleme almıştır.

Bâbur üçüncü mektubunu Hoca Kelân'a yazmıştır. Bâbur'un beyle-rinden olan Hoca Kelân Hindistan'ın iklimine dayanamayarak, Bâbur'un izniyle Kâbil'e geri dönenlerin başını çekmiştir. Mektup "*Hvāca Kelānga*" hitabından sonra "*Salām dégeç söz ol kim*" ibaresiyle başlar. Bâbur bu mektubunda Hindistan'ın işlerinin giderek yoluna girdiğini, buradaki işleri Tanrı'nın inayetiyle tamamen bitirdikten sonra, Kâbil ve civarındaki vilâyetleri mutlaka görmeğe gideceğini bildirir. Onun, Hindistan gibi geniş topraklı ve her yönden zengin bir ülkeye hakim olmasına rağmen, Türkistan'a olan hasreti hiç dinmemiş, kendisini bu ülkede hep gurbette hissetmiştir. Şu rubaîsi bu duygusunu çok güzel ifade etmektedir:

*Yat étmes émiş kişini ğurbatta kişi
Şād étmes émiş könlünü muhnatta kişi
Könlüm bu ğarîbliқта şād olmadı ah
Ğurbatta sévünmes émiş albatta kişi*

Türkistan şehirlerinin ve Kâbil'in letafetini hiç unutamaz. İçkiye tövbeli olduğu günlerde, önüne bir Türkistan kavunu getirirler. Kavunu kesip yiyince çok fazla etkilenir, neredeyse ağlayacak gibi olur. Bâbur'a gelen bazı mektuplarda Kâbil'in bir türlü düzene girmediği ve iyi idare edilmediğinden dem vurulur. Hükmü geçen yedi sekiz kişi bir yerde bulunursa, elbette orada idare diye bir şey olmaz. Bu sebeple ablasını ve diğer haremelerini Hindistan'a çağırır. Kâbil'i hassa mülkü yaptığını oğulları Hümayun ile Kâmran'a gönderdiği mektuplarla bildirir. Bundan sonra bu vilâyet iyi idare edilmez ve halktan birtakım şikâyetler gelirse, bu durum yönetenin iktidarsızlığına hamledilecektir. Kâbil için acilen bazı şeylerin yapılması zarurîdir. Öncelikle şehrin bazı yerlerinin imarına ve halkın ihtiyaç duyduğu zahirenin teminine gidilecektir. Hoca Kelân'dan, bu mektup ulaştıktan bir hafta sonra, ablası ve haremlerinin yola çıkmasını ve Nilâb şehrine kadar onlara kılavuzluk edilmesini ister. Bâbur içkiye tövbe ettikten sonra, bir sene boyunca, şarap içmeğe karşı sonsuz bir istek duyar; oldukça mustarıptır. Başkaları içki içmekten pişman olup tövbe ederken, o sanki içkiye tövbeli olduğundan dolayı pişmanlık duymaktadır. Bu duygularla şu rubaîsini yazarak biraz teskin olur:

*May terkini kılğalı parişandur mén
 Bilmen kılur işimni vü hayrândur mén
 Él barça paşimân bolur tavba kılur
 Mén tavba kılıp mén ü paşimândur mén*

Bâbur'un içki içme hususunda kendisini engellemesi, hatırına Bennaî'nin bir nüktesini getirir. Sultan Hüseyin Baykara'nın şair ve bestekârlarından olan Bennaî, Ali Şir Nevaî'nin bir numaralı muarızıdır. O Bennaî ki eşeği için görülmemiş tarzda bir palan yaptırarak adını Ali-şirî koyan kişidir. Bennaî bir gün Ali Şir Nevaî'nin de bulunduğu mecliste bir nükte yapar. Nevaî'nin üzerinde düğmeli bir kaftan vardır. Nüktesinden dolayı Bennaî'ye, "Güzel bir nükte yaptın, sana kaftanımı verirdim, ama düğmeleri bırakmıyor ve mani oluyor." der. Bunun üzerine Bennaî, "Düğmeleri nasıl mani olur, asıl ilikler manidir." diye karşılık verir. Bâbur içkiyi bırakalı iki yıl olmuştur ve gönlündeki ıstırap artık tamamen dinmiştir. Bunun sebebini bütün Timurlu hanedanının manevî lideri Hoca Ubeydullah Ahrar'ın *Risale-i Validiyye* isimli Farsça kaleme aldığı eserini tercüme etmesindeki uğur ve berekete bağlamaktadır. Bâbur, Hoca Kelân'ın da içkiyi bırakmasını tavsiye eder. Şarap ve sohbetin meclis ehli ile hoş olduğunu, eğer Şir Ahmed ve Haydar Kulu'yu sohbet arkadaşı olarak seçerse tövbe etmesinin o kadar ağır olmayacağını söyler. Bâbur mektubunda sözlerini "*Ârzümandlık bile salâm*" diyerek bitirdikten sonra, 01 Cemaziyelahir 935 (10 Şubat 1529) Perşembe günü kaleme aldığını gösteren tarih kaydını koyar.

Aşağıda Haydarâbad nüshası esas alınarak üç mektubun tenkitli metin, dizin ve tıpkıbasımı verilmiştir. Metinde Haydarâbad nüshası H, Elphistone nüshası E, Kazan nüshası da K harfleri ile ve sayfa numaraları ile birlikte gösterilmiştir. Metnin satır numaraları Haydarâbad nüshasında olduğu şekilde 1'den 14'e kadar sürmektedir. II. ve III. mektuplar Elphistone nüshasında yoktur. Metindeki Farsça iktibasların Türkçe karşılıkları Prof. Dr. Reşit R. Arat'ın tercümesinden alınmıştır. Metnin okunuşunda Arapça ve Farsça kelimeler, sonlarına kalın ek almalarından dolayı, umumiyetle kalın sıralı olarak okunmuştur. İçinde *g* ve *k* ünsüzlerinin geçtiği Arapça ve Farsça kelimeler ise kalın sıralı ek almamışlarsa bu kaidenin dışında tutulmuşlardır.

I. Mektup⁵

(13) Vâkı'a-ı 'uzmâ - kim cum'a küni, rabî'u'l-avval ayınıñ on altısında, târih-ı toköz yüz otuz (14) üçte, rüy bérdi - tafşılı budur kim: İbrâhîmnîñ anası Bavâ-ı bad-baht eşitür, kim mén H_{305b} (1) Hindüstân éliniñ éligidin néme yéydür mén. Bu kışşa mundağ édi kim, üç dört (2) ay bu târihdin burunraq, Hindüstân aşlarını, çün körmeydür édim, dédim kim, (3) İbrâhîmnîñ bavurçılarını kéltürdiler. Éllig altmışça bavurçidin törtini sahladım. (4) Bu keyfiyyatını, bu eşitip, Aḥmad Çâşnîgirge - kim Hindüstân éli bekevülni ç â ş n i g i r dérler - (5) Etâvağa kişi yéberip, kéltürtüp, bir dedek éligige çâr-sü-tah kılğan kâğazda bir tola (6) zahr bérür - t o l a iki mışkâldın bir néme köprek bolur, néçük kim burunraq mezkûr boldı - (7) kim Aḥmad Çâşnîgirge bergey. Aḥmad, bizniñ bavurçı-ḥânaadağı Hindüstâni bavurçığa bérir, (8) tört pergene va'da kılur, kim her tavr kılıp, meniñ aşımğa E_{255b} zahrını salgay. Ol dedek- (9) din - kim zahrını Aḥmad Çâşnîgirge yéberür - yana bir dedekni anıñ soñıça yéberür, kim (10) körgey, ol zahrını bére müdür, yâ yoğ mu. Yaḥşı kim, qazanğa salmay, tabakğa salur! Bu cihat- (11) tın qazanğa salmas, kim bekevüllerge te'kidler kılıp édim, kim Hindüstânılardın (12) ḥâzır bolğaylar; qazanda aş bışurur maḥalda tattururlar érmiş. Aş tartarda bizniñ (13) bî-davlat bekevüller, gâfil bolurlar. Çini üstige yupka nânnı salur, nân üstige (14) ol kâğazdağı zahrını azraq yarımını séper, zahrını üstige yağlıq qalyanı salur. H_{306a} (1) Eger qalya üstige sépse édi, K₃₉₇ yâ qazanğa salsa édi;

⁵ Her üç mektubun da Türkiye Türkçesine yapılan çevirisi için bk. Reşit R. Arat, *aynı eser*, s. 345-347, 395-397, 406-408.

305a/13 'uzmâ : E 'azımı

305a/14 Bavâ-ı bad-baht E (براہ بد بخت) : H براہ بخت | eşitür : E eşitür

305b/1 Hindüstân : H kim mén Hindüstân | éligidin : H éligidin

305b/2 Hindüstân : E Hindüstân

305b/4 Hindüstân : E Hindüstân

305b/5 éligige : E éligige | kâğazda : H kâğadda

305b/6 iki : E ikki (ایکی) | kim : E -

305b/7 Hindüstâni : E Hindüstâni

305b/9 Aḥmad Çâşnîgirge : E Aḥmadğa | yéberür : H بیبارور

305b/10 yâ : H -

305b/11 Hindüstânılardın : E Hindüstânılardın

yaman édi. Dast u pāça bolup, zahrnıñ uluğ (2) yarımını oçaqqa taşlar.

Ādına küni, kéc namāz-ı dıger aş tarttılar. Tavuşkan aşdın (3) hayli mayl kıldım. Qalya-ı zerdek hem hayli yédım. Bu Hindistāni zahrlıq aşnıñ üstidın (4) bir iki tikke mayl kıldım; qalya alıp yédım. Hiç nā-hoş maza ma'lüm bolmadı. Qağ gōşt- (5) tin bir iki tikke aldım, könlüm bar-ham urdı. Ötken kün, qağ gōştıni yégende (6) bir nā-hoş maza anda bar édi, könlümniñ bar-ham urğanın andın hayāl kıldım. Yana (7) bir könlüm qozğalıp kélđi. Dastār-h'ān üstide iki üç navbat könlüm (8) bar-ham urup, qusa yazdım. Āhır kördüm kim bolmas; qoptum. Āb-hānağa bargunça, (9) yolda yana bir navbat qusa yazdım. Āb-hāna alığa barıp, qalın qustum. Hergiz aşdın (10) soñ, kusmas édim; belki içkende E_{256a} kusmas édim. Könlümge şubha kéçti. Bavurçı- (11) nı saqlatıp, buyurdum kim, ol qaynı itke bérıp, itni saqlağaylar. Tañlasığa (12) bir paharğa yavuq, it bi-hālraq bolup, qarnı dem qılğan dék boldı. Bir néçe (13) taş bile urdılar, évrüştiler, qopmadı. Kün tüşkeçe bu hālı bar édi. Andın (14) soñra qoptı. Ölmedi. Bir iki çuhra hem, bu aşdın yégendür. Tañlasığa alar hem qalın qustılar. H_{306b} (1) Birisiniñ hod, hālı qarab édi. Āhır barı halāş boldılar.

⁶ به خیر گذشت (2) بود باری ولی Téñri maña başdın cān bérđi.

Ol dünyādın kéledür mēn
Anamdın (3) émdi toğdum mēn
Qasta olup édim, tirildim
Cān qadrını bi'llah émdi bildim.

(4) Sulţān Muḥammad Baḥşığa buyurdum, kim bavurçını iḥtıyāt qılğay. Qınga kim tutar, mezkūr bolğan (5) dék, birin birin qarḥı bile aytur.

306a/1 dast u pāça bolup zahrnıñ uluğ : H dast u pā bir uluğ

306a/3 mayl kıldım : H édim (ایدم) | hayli yédım : H mayl kıldım | Hindistāni : E Hindüstāni

306a/4 tikke : E تکه | mayl kıldım : E - | yédım : E édim (ایدم)

306a/8 yazdım : E bardım

306a/9 yazdım : E bardım | āb-hāna : H āb-hā[na]

306a/11 saqlağaylar : H saqlağaylar

306a/12 paharğa : H pahrağa | bir néçe : H her néçe

306b/1 hālı : E hāl

⁶ Bir belā erişmişti, fakat hayırla geçti.

Dū-şanba küni - divān küni - buyurdum, kim ekābir ve (6) aşraf ve umarā ve vuzarā divānda hāzır bolğaylar. Ol iki ér kişini ve iki hatun (7) kişini keltürüp, sorgaylar. Bayān-ı vākı' nı şarḥ u başı K₃₉₈ bile aytular. Ol çāšnigirni (8) pāra pāra kıldurdum. Bavurçını tirikley térisini soydurdum. Ol hatunlar- (9) nıñ birisini fil astığa saldurdum, birisini tüfek bile atturdum. Bavānı⁷ ihtuyāt kıldurdum. Ol hem öz 'amalığa giriftār bolup, cazā'sığa (10) yétküsidür.

Şanba küni, bir ayak süt E_{256b} içtim. Yek-şanba küni hem, bir ayak süt içtim. (11) Gil-i mahtümni hem 'araqqa ḥal kılıp içtim. Dū-şanba küni, sütke gil-i mahtümni ve tıryāk-ı fārūknı éritip içtim. Süt içimni ḥayli sürdi. Şanba küni, (12) avvalğı küni şafrā'i soḥta dék, qara qara némeler daf' boldı.

Şükür, ḥalā hiç qaızıya yoqtur! (13) Cān mundaq 'aziz néme émiş, munça bilmes édim. Ol mışrā' bar kim: "Kim öler ḥālatqa (14) yétse, ol bilür cān qadrını."⁸ Her qaçan bu vākı'a-ı ḥāyıla ḥātırımğa kélse, bi-ḥ'ast ḥālüm mutağayyır H_{307a} (1) bolur. Téñri Ta'ālānıñ 'ināyatı bar ékendür, kim maña yañı baştın cān bağışladı. (2) Munıñ şükrini né til bile kılgay mén!

Ḥātırlarğa taraddud kéçmegey dép, her né vākı' (3) bolğannı şarḥ u başı bile bitidim. Egerçi tilge, ağızğa sıǵğusız qorqqu dék vākı'a (4) édi. Şükür Téñrige, yana kün körerim bıǵım bar ékendür; ḥayr u ḥüblük bile ötti. Hiç daǵdağa vu (5) taraddud ḥātırlarıñızğa kéçürmeñ dép, se-şanba küni, rabī'u'l-avval ayınıñ yéğirme- (6) side, çahār-bāğda érürde, bitildi.

306b/7 sorgaylar : H سوزغايلار

306b/8 tirikley : E tiriklesi

⁷ E'de bu kelimenin altında "Mādar-i İbrāhīm" açıklaması vardır.

306b/9 birisini tüfek ... kıldurdum : H -

306b/11 gil-i mahtümni hem ... sütke : H - | gil : E كِل | gil : E كِل | fārūknı : H fārūq | şanba : E K se-şanba

⁸ Bābur (fā'ilātün | fā'ilātün | fā'ilātün | fā'ilün)

307a/1 yañı : E yañılı (يانكلى)

307a/2 né til : H til

307a/3 tilge : H tilgey | sıǵğusız : E sıǵğusız

307a/4 körerim : H körer | bıǵım : H bıǵım

II. Mektup

H u m ā y ũ n ğ a

Muştâklıklar bile saġınıp salām dégeç, söz ol (8) kim, dü-şanba küni, rabi'u'l-avval ayınıñ onıda, Béggine bile Bayān Şayh kældiler. Hañlar- (9) dın ve 'arza-dâştlardın, ol yüzdegi bu yüzdegi keyfiyyat u hâlât (10) muşahhaş u ma'lûm boldı.

κ₄₅₁ Şükür, bérmış saña Hâk farzandı
(11) Saña farzand u maña dıl-bandı.

Téñri Ta'âlâ mundağ sévünçlerni (12) maña ve saña hamışa rozi kılğay! Āmîn, yâ Rabba'l-'âlamîn!

Atını Al-amân (13) çoymış sên. Téñri mubârak kılğay! Veli bâ-vucûd kim özüñ bitip sên, (14) mundın ġâfil bolup sên, kim kesret-i ıstı'mâl bile 'avâm Alama dérler, yâ Él-amân H_{348b} (1) dérler. Özge mundağ *alif lâ m* attâ kem bolur. Téñri atını ve zâtını farhunda vu mubârak (2) kılğay; maña ve saña köp yıllar, bıyâr çarnlar, Al-amânı davlat u sa'âdat bile tuta (3) bérgey!

Yana Téñri Ta'âlâ, öz fazl u keremi bile, bizniñ işimizni yasaydur. Mundağ çayu (4) çarnlarda tapılmas. Yana se-şanba küni, aynıñ on biride, arâcîf habar keldi, kim Balğ (5) éli Çurbânı tilep, Balğka kivürmişler.

Yana Kâmrânğa ve Kâbuldağı béglerge far- (6) mân boldı, kim barıp saña çoşulup, Hışâr yâ Samarçand yâ Heri sarığa, kim şalâh-ı davlat (7) bolsa, yürügey siz. Téñriniñ 'inâyatı bile, yağılarnı basıp, vilâyatlarını alıp, (8) dostlarını şâd ve duşmanlarını nigün-sâr kılğay siz; inşâ-allahu ta'âlâ! Sizlerniñ (9) cân tartıp, kılıç çapmak mağallarıñızdur. Çapuda kélgen işni taqşîr kılmañız. Girân- (10) cânlıq bile kâhıllıq, pād-şâhlıq bile râst kélmes:

348b/1 kem : H kim

348b/5 kivürmişler : H كيلورميش لار | ve : H -

348b/6 Heri : H Her[i]

- جهانکیری توقف بر نتابد (11) جهان آنرا بود کوبه شتابد
همه چیزی زروی کدخدایی (12) سکون می یابد الا پادشاهی⁹

Eger Téñri 'ināyatı bile, Balğ ve Hışār vılāyatı (13) muyassar u musahhar bolsa, Hışārda sēniñ kişiñ bolsun; Balğta Kāmranıñ kişisi bolsun. (14) Eger Téñri 'ināyatı bile, Samarqand hem musahhar bolsa, Samarqandta sēn olturğil. Hışār vılāyatını H_{349a} (1) inşā-allah hālışa kılğumdur. Eger Kāmran, Balğnı azırgansa, 'arza-dāşt kılıñ; (2) inşā-allah anıñ kuşurını oşal vılāyatlardıñ oq, rāst kılğumızdur.

Yana (3) sēn özüñ bilür édiñ, kim dāyım bu qā'ıda mar'i édi: altı hışsa saña bolsa, (4) beş hışsa Kāmranğa bolur édi. Hamışa bu qā'ıdanı mar'i tutup, mundın tacāvuz (5) kılmañ.

K₄₅₂ Yana anıñ bile yağşı ma'āş kılğay sēn. Uluqlar köterimlik (6) kérek; ümidim bar kim, sēn hem yağşı iñulāt kılğay sēn. Ol hem mutaşarri' ve yağşı (7) yigit koyuptur. Ol hem mulāzamat u yek-cihatlıқта taqşır kılmağay.

Yana (8) sēndin azraq gilem bar; bu iki üç yıldın bēri bir kişiñ kélmedi, (9) mén yébergen kişi hem, rāst bir yıldın soñra kélđi. Mundak bolur mu?

Yana (10) haqlarıñda yalğuzluq yalğuzluq, kim dép sēn. Yalğuzluq pād-şahlıq- (11) ta 'aybtur. Néçük kim déptürler:

- اکر پای بندی رضا پیش کیر (12) و کر یکسواری سر خویش کیر¹⁰

Hiç kaydı, pād-şahlıq kaydıça (13) yoqtur. Pād-şahlıq bile yalğuzluq rāst kélmes.

Yana, mén dégen dék, (14) bu haqlarıñnı bitip sēn ve oqumay sēn. Né

⁹ Cihangirlik, durmakla tel'if edilmez; dünya acele etmesini bilenindir. Her işte efendinin sükünü yaraşır, padişahlık müstesna. (Nizâmî, *Hüsrev ü Şîrin*)

تابد : H 348b/12 یابد

349a/6 ol : H K anıñ

349a/8 kélmedi : H kılmağı

¹⁰ Eger ayağın bağı ise, razı ol; eğer tek atlı isen, bildiğın gibi hareket et. (Sâdî Şirâzî, *Bostan ve Gülistan*)

üçün kim, eger oqur hayâl H_{349b} (1) kılsañ édi, oquy almas édiñ; oquy almagandin soñ, albatta tağyir bérür (2) édiñ. Haţtıñıñı ħod taşvış bile oqusa boladur, veli asru muğlaqtur. Naşr-ı (3) mu'ammâ hiç kişi körgen émes. İmlâñ yaman émes, egerçi hayli râst émes; *iltifât*- (4) nı *îâ* bile bitip sên, *ķûlinc'* nı *yâ* bile bitip sên. Haţtıñıñı ħod her şavr kılıp, (5) oqusa boladur; veli bu muğlaķ alfâzıñdın maķşûd tamâm mafhûm bolmaydur. (6) Ğâlîbâ haţ bitirde kâhtılığın hem oşbu cihattındur. Tekellûf kılay déy sên; (7) ol cihattın muğlaķ boladur. Mundın narı bî-tekellûf ve roşan ve pāk alfâz (8) bile bitir; hem saña taşvış azraķ bolur ve hem oķuğuçığa.

Yana uluķ iş (9) üstige bara sên; iş körgen ra'y u tadbîrlîķ bégler bile kēñeşip, (10) alarnıñ sözi bile 'amal kılgay sên. Eger mēniñ rızâmıñı tiler sên, ħalvat-nışın- (11) lıķnı ve él bile kem ihtilâtlıķnı bar-şaraf kılgıl. Künde iki navbat iniñni ve (12) bégleriñ ihtiyârlarığa qoymay, qaşınğa çarlap, her maşlahat bolsa (13) kēñeşip, bu davlat-ĥvâhliklernıñ itufâķı bile her söz ünge qarâr bérgey (14) sên.

Yana Ĥvâca Kelân mēniñ bile üstâĥâna ihtilâţ K₄₅₃ kıla örgenip édi. Sên H_{350a} (1) dağı, néçük kim mēn Ĥvâca Kelân bile ihtilâţ kılır édim, oşandaķ ihtilâţ kılgay sên. Eger Tēñri 'inâyatı bile ol sarılar iş azraķ bolsa, Kâmrânğa ihtiyâc bolmasa, (2) Kâmrân, Balĥta mażbûţ kişileriñi qoyup, özi mēniñ qaşımğa kēlsün.

Yana munça (3) faţ u zafarlar Kâbulda ékende boldı. Kâbulnı şugün tutuptur mēn, anı ħâlîşa kıldım. (4) Hiç qaysiñız řama' kıлмаğay siz.

Yana yahşı barıp sên, Sulţân Vaysnıñ köñlini (5) alıp sên. Anı qaşınğa kēltürüp, anıñ râ'yı bile 'amal kılgay sên, kim iş bilür kişi- (6) dūr.

Çerikni yahşı yığıp, yürügey sên.

Ağız sözleridin Bayân Şayĥ şâĥıb-ı vuķûf- (7) dur; ma'lûm bolğusıdır dép, muştâķlıķlar bile salâm.

Panc-şanba küni, rabî'u'l-avval (8) ayınıñ on üçide bitildi.

349b/2 édiñ : H ایدی نیک | boladur : H بلادور | asru : H [a]sru

349b/6 déy : H دین

349b/14 örgenip : H اورکانبیب

350a/1 mēn ... eger : H -

350a/3 şugün : H شگون

350a/5 kılgay : H kılgay[y]

III. Mektup

H v ā c a K e l ā n g a

Salām degeç, söz ol kim, Şamsu'd-din Muḥammad, Etāvada (7) keldi. Keyfiyyatlar ma'lūm boldi.

Bizniñ ihtimāmımız ol sarılar barmaqqa bī-ḥad ve (8) bī-ğāyattur. Hindistān işleri hem bir nav' sāmān tapıp kéledür. Téñri (9) Ta'alādın ümid andağdur kim, bu aranıñ işi, Téñri Ta'alā 'ināyatı bile, (10) bat sarancām tapğay. Bu iş zabıdın soñ, bī-tavaqquf, Téñri yétkürse, (11) mutavaccih bolğumdur. Ol vilāyatlarınñ laṭāfatlarını kişi néçük unuṭqay! (12) 'Ala'l-ḥuşuş mundağ tāyib u tārik bolğanda, qavun ve üzüm dék, (13) maşrū' ḥaznı kişi né ṭavr ḥāṭurdın çıkarğay! Bu fursatta bir qavun kéltürüp (14) édiler; késip yegeç, ġarib ta'sir kıldı. Tamām yığlap édim.

Kābulniñ nā-marbūṭluğını H_{359b} (1) bitilip édi. Ol bābta andişa kılıp, āḥır ḥāṭır muña qarār taptı, kim yéti sékiz (2) ḥākim bir vilāyatta bolsa, né ṭavr marbūṭ u mażbūṭ bolğusıdır. Ba-vachdın égeçimni (3) ve ḥaramlarını K₄₆₅ Hindistānğa tiledim. Cami' Kābul vilāyāt u qurāyatını ḥālīşa kıldım. (4) Humāyūnğa ve Kāmranğa hem bu mażmūnı maşrūḥ bitidim. Bir ābādān kişi ol ḥaṭlar- (5) nı mirzālarğa éłtsün. Mundın burun hem, oşbu mażmūnnı mirzālarğa (6) bitip yeberip édim; şāyad ma'lūm boldı érkin. Émdi ol vilāyatniñ (7) zabıdında ve 'imāratıda hiç 'uzr u söz qalmadı.

Mundın soñ, eger qorğan (8) nā-mażbūṭ, yā ra'ıyyat nā-ma'mūr bolsa, yā zaḥıra bolmasa, yā ḥazına tolmasa, ol 'umdatu'l- (9) mülkniñ bī-maḥāşılığğa ḥaml bolğusıdır. Ba'zı zarūriyyāt, kim maşūr bolğusıdır. (10) Ba'zısığa farmān hem barıptur. Bulardın artқан, ḥazına bolsun. (11) Zarūriyyāt bulardur: Ol qorğanıñ marammatı; yana zaḥıra; yana kélür barur (12) élçi bolsa, anıñ 'ulūfa ve qonalğası; yana mascıd-ı cum'anıñ 'imāratı, yarmağını maldın (13) alıp, şar'ı kılıp, şarf kılsunlar; yana kārvān-sarā ve ḥammāmlarınıñ marammatı; yana (14) erkte Ustād Ḥasan 'Alī kılgan, bışıq ḥışt bile, nīm-kāre 'imāratniñ itmāmı H_{360a} (1) - Ustād

359b/9 bī-maḥāşılığğa : H bī-ḥāşılığğa

359b/12 bolsa anıñ : H بولمە نىشك

Sultân Muḥammad bile maşvarat kılıp, munāsıb tarḥ bile buyrulsun. Eger Ustād (2) Ḥasan 'Alî tartқан burunğı tarḥ bardur ḥod, oşandaḵ oḵ tamām kılsun; (3) yoḵ érse ittıfāḵ bile bir şırın tarḥlıḵ 'ımārat salsun. Andaḵ kim şahını (4) dıvān-ḥāna şahını bile barābar bolğay -; yana Ḥurd Kābulnıñ bandı, kim tenginiñ Ḥurd (5) Kābul sarı çıkarıda But-ḥāk suyıǵa bağlaǵuluktur; yana Ğazniniñ bandı- (6) nıñ marammatı; yana Bāğ-ı Ḥıyābān ve ḥıyābān, yana bu bāğnıñ suyı azdur, muña bir (7) tégirmen suyı sapḵun alıp kéltürmek kérek; yana Ḥ'āca Bastanıñ ğarb-ı (8) canüb tarafıda, Tutum Dara suynı bir puşta üstige kéltürüp, ḥavz kılıp (9) nihāllar tiktürüp édim. Ğuzar-ğāhnıñ muḵābalasıda tüşkeñ üçün (10) ve yaḥşı madd-ı nazarı bar üçün, Nazar-ğāhğa mavsüm bolup édi; munda hem yaḥşı (11) nihāllar tikmek kérek, tarḥ bile çemenler kılıp, çemenler atrāfıda ḥoş-reng (12) ve ḥoş-bü gül ve rayāhın tikmek kérek.

Yana Seyyid Ḳāsım hem kömek ta'yın boldı; K₄₆₆ (13) yana tüfek-andāzlar bile Ustād Muḥammad Amīn Cébeçiniñ aḥvālının ğāfil (14) bolmañ.

Yana bu ḥaṭ yétkeç oḵ, égeçimni ve ḥaramlarını bat çıkarıp, Nil-ābḵaça H_{360b} (1) badraḵa bolup kéliñ. Kérek kim oşbu ḥaṭ yétkeç, oşol haftada bir néçe kéç ḵalsalar, (2) alḥatta çıḵsunlar; né üçün kim Ḥındıstāndın bargan çerik, tar yerde tanḵışlıḵ (3) hem tartarlar, vilāyat hem ḥarāb bolur.

Yana 'Abdu'llahḵa bitilgen kitābatta maşūr (4) édi, kim tavba vādısıda, muvāfaḵat daǵdaǵası köp bolup édi. Bu rubā'ı endeki mānı' boldı:

- (5) May terkini kılgalı parişāndur mén;
Bilmen kılır işimni vu ḥayrāndur mén.
- (6) Él barça paşimān bolur, tavba kılır,
Mén tavba kılıp mén ü paşimāndur mén.¹¹

360a/7 sapḵun : K satḵun

¹¹ Bâbur (mef'ûlü | mefâ'ilü | mefâ'ilü | fa'lün)

(7) Bannāyîniñ zarāfat kılığanı hâtırğa kéli: “Bir kün ‘Alî-şîr Bég qaşıda Bannāyî (8) zurrāfi kılur. ‘Alî-şîr Bég tügmelik çekmen keygen êkendür. Dér kim:

نفر ظرافتی (9) کردی چکمن را میدادم ولی تکمها نمی ماند و مانع است 12

Bannāyî dér kim: 13 *Va'l-'uhdatu 'alā'r-rāvî. Ma'zûr* (10) tutuñ; munça zarāfat kim boldı, Téñri üçün, hâtırıñızğa kécürmeñ. (11) Yana ol rubā'î ötken yıl ayılıp édi. Fi'l-vāqı' bu ötken iki yılda, (12) çağır maclısınıñ arzû vu ıstıyâkı ba-cıdd u gāyat édi. Andağ kim çağır (13) ıstıyâkıdın barlar yığlamak sar-ğaddığa yéter édim. Bu yıl al-ğamdulî'llah (14) ol dağdağa tamām hâtırdın raf' boldı. Ğalībā tarcımanı¹⁴ nazm kıılmağınıñ H_{361a} (1) yümn ü bereketidin édi ékin. Siz hem tavba kıılıñ. Şuħbat u çağır, ham-şuħbat ve ham-kāsa bile hoştur, (2) kim bile şuħbat tutqay siz, kim bile çağır içkey siz. Eger ham-şuħbat ve ham-kāsa Şîr Aħmad ve Ğaydar-ğulı- (3) dur Ğod, bu tavbanıñ Ğaylî işkālî yoğtur dēp, arzūmandlıq bile salām.

Panc-şanba (4) küni, cumāda'l-āħır ayınıñ Ğurrasıda bitildi.

12 Güzel bir nükte yaptın. Ben sana kaftanımı verirdim, fakat düğmeleri bırakmıyor ve mani oluyor. (Ali Şîr Nevaî)

360b/9 Bannāyî dér kim : H - *تکمها چه مانع است بادکیها مانع است*

13 Düğmeler nasıl mani olur, ilikler manidir. (Bennaî)

14 Timur zamanında yaşamış olan Nakşibendî Hoca Ubeydullah Ahrar'ın Farsça kaleme aldığı *Risale-i Validiyye* isimli eserini tercüme etmiştir.

361a/2 bile şuħbat : H şuħbat bile

DİZİN

- A**
- âbādān Far. İyi.
a. kişi İyi (güvenilir) kişi. 359b/4
[= 1]
- 'Abdu'llah Abdullah Kitâb-dâr, Bâbur'un beylerinden.
'A.+ka 360b/3
[= 1]
- âb-ḥāna Far. Apteshane, ayak yolu.
â. 306a/9
â.+ga 306a/8
[= 2]
- âdîna Far. Cuma, haftanın altıncı günü.
â. kûni Cuma günü. 306a/2
[= 1]
- ağız Ağız.
a.+ga (tilge ağızga sığgusuz
korçku dék vâkı'a) 307a/3
a. sözleri 350a/6
[= 2]
- âḥur < Ar. âḥir Son.
â. 306b/1, 359b/1
â. kördüm kim bolmas Sonunda baktım ki olacak gibi değil (Olmasının önüne geçilemeyen bir durumu ifade etmektedir). 306a/8
[= 3]
- Aḥmad Bk. Ahmad Çaşnigir
A. 305b/7
[= 1]
- Aḥmad Çaşnigir Bâbur'u zehirleyen Hintli aşçı.
A.+ga 305b/9
A.+ge 305b/4, 305b/7
[= 3]
- aḥvâl Ar. Hâller, durumlar.
a.+ıdın gâfıl bolma- İçinde buldukları durumlardan habersiz olmamak. 360a/13
[= 1]
- al Ön, yan, kat, huzur, makam.
a.+ıga 306a/9
[= 1]
- al- 1. Almak.
a.-dım 306a/5
a.-ıp 359b/13
a.-ıp (sapkun al-) 360a/7
a.-ıp é- Alıp yemek. 306a/4
a.-ıp sén (köñlini al-) 350a/5
a.-ıp yé- 306a/4
2. Zaptetmek, fethetmek, ele geçirmek.
a.-ıp 348b/7
3. -a/-e, -y zarf fiil ekleri ile iktidarî birleşik fiiller oluşturur.
a.-mağandın soñ (oçuy alma-) 349b/1
a.-mas édiñ (oçuy almas édiñ) 349b/1
[= 9]
- 'ala'l-ḥuşûş Ar. Bilhassa, özellikle.
'a. 359a/12
[= 1]
- Alama Bâbur, Hümayun'a yazdığı mektupta oğlunun ismine El-aman adını vermesini doğru bulmayarak, ileride avam tarafından, yanlış telâffuz neticesi, kendisine Alama ya da Él-amân denilebileceğini belirtmiştir. Bk. Al-amân
A. 348a/14
[= 1]
- Al-amân El-aman; Hümayun'un ile Bege Begim'in oğlu; 935 (1528) yılında dünyaya gelmiş, henüz bebeklik döneminde iken ölmüştür.
A. 348a/12
A.+nı 348b/2
- alar Bk. ol
- albatta Ar. Elbette, muhakkak, her hâlde.
a. 349b/1, 360b/2
[= 2]
- alfâz Ar. Sözler, kelimeler.
a. bile (pâk alfâz) 349b/7

- a.+ıñdın 349b/5
[= 2]
- al-**ḥamdulillāh** Ar. Elḥamdülillah, Alla-
ha ḥamd olsun, çok şükür.
a. 360b/13
[= 1]
- alif < Ar. *alif* Elif, Çağatay alfabesinin
ilk harfi.
a. lām Elif lām
348b/1
[= 1]
- 'Ali-**şir** Bég Ali Şir Nevaî; Çağatay
edebiyatının en meşhur şair ve
mütefekkeri; Uygur kabilesinden
Kiçkine Bahşı'nın oğlu; Sultan
Hüseyin Baykara'nın okul arkadaşı
ve beyi. *Hazâinü'l-maânî* adı
altında topladığı *Garaibü's-sıgar*,
Nevadirü's-şebâb, *Bedaiü'l-vasat*,
Fevaidü'l-kiber adlarında dört
divanı ve altı mesnevisi vardır.
Bunlardan 64 bin beyit tutan
Hayretü'l-ibrâr, *Ferhâd ü Şirin*,
Leylâ vü Mecnûn, *Seb'a-i Seyyâr* ve
Sedd-i İskenderî adlı mesnevileri
Hemse'sini teşkil etmektedir; altıncı
mesnevisi ise, Attar'ın *Mantıku't-
tayr* adlı eserinden çevirdiği
Lisânü't-tayr'dir. Farsça divanı da
olan ve bu şiirlerini "Fânî" mahlası
ile yazan şairin pekçok konuda
yazdığı mensur eserleri de
bulunmaktadır. Başlıcaları, *Meca-
lisü'n-nefais*, *Nesayimü'l-mahabbe*,
Muhakemetü'l-lugateyn, *Mizanü'l-
evzan*, *Mahubü'l-kulûb* sayılabilir
(d. 9 Şubat 1441 - ö. 3 Ocak 1501).
'A. 360b/7, 360b/8
[= 2]
- altı Altı.
a. 349a/3
a.+sıda (on altı) 305a/13
[= 2]
- altmış Altmış.
a.+ça (éllig altmış) 305b/3
[= 1]
- 'amal Ar. Amel, hareket, davranış.
'a.+ığa (öz 'amalığa giriftâr
bol-) 306b/9
'a. kııl- Hareket etmek, davranmak.
- 349b/10, 350a/5
[= 3]
- âmîn Ar. Öyle olsun, kabul et (Duaların
sonunda söylenir).
â. 348a/12
[= 1]
- ana Ana, anne.
a.+mdın 306b/2
a.+sı 305a/14
[= 2]
- anda Bk. ol.
andaç Bk. ol.
andın Bk. ol.
andışa Far. Düşünce.
a. kııl- Düşünmek. 359b/1
[= 1]
- anı Bk. ol
anıñ Bk. ol.
- ara Ara, yer.
a.+nıñ (bu aranıñ) 359a/9
[= 1]
- arâcîf Ar. Uydurmalar, düzmeler.
a. ḥabar kél- Asılsız haber gelmek.
348b/4
[= 1]
- 'araç Ar. Rakı, içki.
'a.+ça ḥal kıılıp iç- Rakı içinde
eritip içmek. 306b/11
[= 1]
- art- Artmak.
a.-қан 359b/10
[= 1]
- 'arza-dâşt Far. Hatırlatma, arz etme,
tebliğ etme, bildirme.
'a.+lardın 348a/9
'a. kııl- Hatırlatmak, bildirmek. 349a/1
[= 2]
- ârzü Far. Arzu, istek.
â. vu iştiyâç 360b/12
[= 1]
- ârzümandlık Görmeyi arzulu, hasretli
(Mektupta kullanılan bir ifade).
â. bile salâm Görmeyi arzu ederek
(hasretle) selâm. 361a/3
[= 1]
- asru Çok, fazla.
a. 349b/2
[= 1]
- ast Alt.
a.+ığa 306b/9

- [= 1]
aş Aş, yemek.
 a. bışur- Aş pişirmek. 305b/12
 a.+dın 306a/14
 a.+dın soñ 306a/9
 a.+ıdın (tavuşkan aş) 306a/2
 a.+ımğa 305b/8
 a.+larını 305b/2
 a.+nıñ 306a/3
 a. tart- Yemek sunmak, yemek vermek 305b/12, 306a/2
 [= 9]
aşraf Ar. Eşraf, ileri gelenler, sözü geçenler.
 a. 306b/6
 [= 1]
at Ad, isim.
 a.+ını 348b/1
 a.+ta 348b/1
 a.+ını koy- 348a/12
 [= 3]
atrâf Ar. Etraf, çevre.
 a.+ıda 360a/11
 [= 1]
attur- (Tüfek) Atırmak.
 a.-dum (tüfek bile attur-) 306b/9
 [= 1]
avâm Ar. Avam, halk.
 a. 348a/14
 [= 1]
avvalğı Evvelki, ilk.
 a. küni İlk günü. 306b/12
 [= 1]
ay Ay, yılın on iki bölümünden her biri.
 a. (üç tört ay) 305b/2
 a.+ı 306b/12
 a.+ınıñ 305a/13, 307a/5, 348a/8, 350a/8, 361a/4
 a.+nıñ 348b/4
 [= 8]
ayağ Kadeh, kâse.
 a. 306b/10, 306b/10
 [= 2]
'ayb Ar. Ayıp, kusur, eksiklik.
 'a.+tur 349a/11
 [= 1]
ayt- Söylemek.
 a.-tılar 306b/7
 a.-ur 306b/5

- [= 2]
aytul- Söylenmek, şiir yazılmak.
 a.-ıp édi (rubâ'i aytul-) 360b/11
 [= 1]
az Az, çok olmayan.
 a.+dur 360a/6
 [= 1]
azırğan- Az saymak, az görmek, küçümsemek.
 a.-sa 349a/1
 [= 1]
'aziz Aziz, sevgili, sevgide üstün tutulan.
 'a. 306b/13
 [= 1]
azrak Daha az.
 a. 305b/14, 349a/8
 a. bol- 349b/8, 350a/1
 [= 4]
 Toplam kelime :..... 95
 Kelime çeşiti :..... 82
 Madde başı :..... 56

B

- bâb** Ar. Husus, konu.
 b.+ta (ol bâbta) 359b/1
 [= 1]
ba-cid < Far. *ba-cid* Ciddî olarak, çok fazla, son derece.
 b. (ba-cidd u gâyat) 360b/12
 [= 1]
bad-baht Far. Uğursuz, kötülüğü getiren, kötülük düşünen.
 b. (Bavâ-ı bad-baht) 305a/14
 [= 1]
badrağa Far. Kılavuz, yol gösteren.
 b. bol- 360b/1
 [= 1]
bağ Far. Bağ, bahçe.
 b.+nıñ 360a/6
 [= 1]
Bâğ-ı Hıyâbân Kâbil'de bir bahçenin adı.
 B. 360a/6
 [= 1]
bağışla- Bağışlamak.
 b.-dı (yañı baştın cân bağışla-) 307a/1
 [= 1]

bağla- Bağlamak, birleştirmek.

b.-guluğtur 360a/5

[= 1]

bağşı < Çin. *po-şih* Ordunun idarî ve malî amiri (Metinde unvan ya da rütbe adı olarak geçmektedir).

b.+ğa (Sulţân Muḥammad Bağşı) 306b/4

[= 1]

Balḡ Belh şehri; Afganistan'ın kuzeyinde bulunan vilâyet. Merkezi Mezar-ı Şerif'tir. Kuzeyde Türkmenistan ve Özbekistan, doğuda Samangan ve batıda Cuzcan vilâyetleri ile çevrilidir. Kuzeyi düz bir oviden, güneyi ise Belh ırmağının akaçladığı dağlık bir bölgeden oluşur. Bu gün çoğunluğu oluşturan Özbeklerin dışında, Türkmen ve Tacik toplulukları da yaşamaktadır.

B. 348b/12

B. éli Belh halkı 348b/4

B.+ka 348b/5

B.+nı 349a/1

B.+ta 348b/13, 350a/2

[= 6]

band Far. Bent, suyu biriktirmek için önüne yapılan set.

b.+ı 360a/4

b.+ınñ 360a/5

[= 2]

Bannâyi Bennaî; Sultan Hüseyin Baykara'nın şair ve bestekârlarından; babası ser-bannâ (başmimar) olduğu için bu mahlası kullanmıştır. 6.000 beyitlik bir *Divan*'ı ve Akkoyunlu hükümdarı Yakup için hafif bahirde yazdığı *Behram ve Bihruz* adlarında iki mesnevisi vardır. Ayrıca "Halî" mahlası ile Sâdî ve Hâfız'ın siirlerine nazireler yazmıştır. Ali Şir Nevaî'yi hicvetmesi yüzünden Herat'ta duramayarak, Azerbaycan'a kaçmıştır. Şah İsmail'in emriyle öldürülmüştür (ö. 1512).

B. 360b/7, 360b/9

B.+nñ 360b/7

[= 3]

bar Var, mevcut.

b. 306b/13

b. (gilem bar) 349a/8

b. (ümüdüm bar kim) 349a/6

b.+dur 360a/2

b. édi 306a/6, 306a/13

b. ékendür 307a/1

b. ékendür (yana kün körerim bığım bar ékendür) 307a/4

b. üçün 360a/10

[= 9]

bar- 1. Varmak, gitmek.

b.-a sên (iş üstige bar-) 349b/9

b.-dım (kısa bar-) 306a/8, 306a/9

b.-ğan 360b/2

b.-ğunça 306a/8

b.-ıp 306a/9, 348b/6

b.-ıptur 359b/10

b.-mağça 359a/7

b.-ur (kélür barur) 359b/11

2. Davranmak, hareket etmek, davranış göstermek.

b.-ıp sên 350a/4

[= 11]

barâbar Far. Beraber, birlikte.

b. bol- 360a/4

[= 1]

barça Bütün, hep, tamamen.

b. 360b/6

[= 1]

bar-ham Far. Bulanma, bulantı.

b. (köflüm bar-ham ur-) 306a/5, 306a/6, 306a/8

[= 3]

barı Bütün, hep, tamamen.

b. 306b/1

b.+lar (barlar) 360b/13

[= 1]

bar-şaraf Far. Ortadan kaldırma, terk etme, bırakma.

b. kııl- Ortadan kaldırmak, bırakmak, terk etmek. 349b/11

[= 1]

bas- Basmak, mağlûp etmek, yenmek.

b.-ıp 348b/7

[= 1]

baş Ar. Uzun uzadıya, tafsilâtı olarak anlatma.

b.+ı bile (şarḥ u baş) 306b/7, 307a/3

[= 2]

- baş** Baş, başlangıç.
b.+dın cān bér- (Allah) Yeniden can vermek. 306b/2
b.+tın (yañı baştın cān bağışla-) 307a/1
[= 2]
- bat** Çabuk, acele.
b. 359a/10, 360a/14
[= 2]
- Bavā** veya **Buvā** Afganların Ludî aşiretine mensup, Delhi ve Agra sultanı Sultan İbrahim Ludî'nin annesi. Oğlunun intikamını almak için, Hintli aşçılar tarafından yemeğine zehir konularak, Bâbur'un öldürülmesini plânlamıştır. Bu olaydan talihinin yarımıyla kurtulan Bâbur, Bava'nın Hindistan'ın dışına sürülmesini emretmiştir. Mutemed Han'ın *İkbâname-i Cihangiri*'sine göre Kâbil'e götürülürken kendisini Sind ırmağına atarak intihar etmiştir. Beveridge'e göre *bavā* kelimesinin Hintçe'deki karşılığı "kız kardeş", "abla" ve "hala" olarak geçmektedir.
B.-i bad-baht 305a/14
B.+nı 306b/9
[= 2]
- ba-vach** Far. Sebeple, sebebiyle.
b.+dın Bu yüzden, bundan dolayı. 359b/2
[= 1]
- ba-vucūd** Far. Bununla birlikte, -a/-e rağmen.
b. kim 348a/13
[= 1]
- bavurçı** Moğ. Aşçı (bekevül'den daha aşağı derecededir).
b.+dın 305b/3
b.+ğa 305b/7
b.+larını 305b/3
b.+nı 306a/10, 306b/4, 306b/8
[= 6]
- bavurçı-hāna** Far. Aşhane.
b.+dağı 305b/7
[= 1]
- bayān** Ar. Beyan, açık olarak anlatma.
b.-i vākı' 306b/7
[= 1]
- Bayān Şayh** Hümayun'un nökeri. Begine ile beraber Bâbur'a Hümayun'un - El-aman'ın doğumunu bildiren - mektubunu getirmişlerdir.
B. 348a/8, 350a/6
[= 2]
- ba'zı** Ar. *ba'z* Bazı, bir kısım, birtakım.
b. 359b/9
b.+sığığa 359b/10
[= 2]
- bég** Bey, hükümdarlarının orduda ileri gelenlere verdikleri rütbe. (Metinde özel ismin sonunda rütbe yada ünvan adı olarak da geçmektedir).
b. ('Alī-şir Bég) 360b/7, 360b/8
b.+ler bile 349b/9
b.+lerge 348b/5
b.+lerni 349b/12
[= 5]
- Béggine** Semerkand'ın Tuğçı aşiretinden Ömer Şeyh Mirza'nın beyi ve Nasır Mirza'nın bey atekesi olan Vays Lagarî'nin oğlu; Beyan Şeyh ile birlikte Bâbur'a Hümayun'un - El-aman'ın doğumunu bildiren mektubunu getirmişlerdir.
B. 348a/8
[= 1]
- bekevül** Moğ. Hükümdara çıkan yemeği kontrol etmekle görevli olan kişi, çeşnigir. Krş. *çaşnigir*
b.+ler 305b/13
b.+lerge 305b/11
b.+ni 305b/4
[= 3]
- belki** < Far. *balki* Hatta.
b. 306a/10
[= 1]
- bér-** 1. Vermek.
b.-di (cān bér-) 306b/2
b.-di (rüy bér-) 305a/14
b.-e müdür 305b/10
b.-gey 305b/7
b.-gey sēn (qarār bér-) 349b/13
b.-ip 305b/7, 306a/11
b.-miş 348a/10
b.-ür 305b/6
b.-ür édiñ (tağyir bér-) 349b/1
2. -a/-e, -y zarf fiil ekleri ile hareketin çabukluğunu ifade eden

- birleşik fiiller oluşturur.
b.-gey (davlat u sa'adat bile tuta
bér-) 348b/3
[= 11]
bereket < Ar. *barakat* Bereket, uğur.
b.+idin édi ékin (yümn ü
bereket) 361a/1
[= 1]
béri (Son çekim edatı) Beri.
b. (-din béri) 349a/8
[= 1]
béş Beş.
b. 349a/4
[= 1]
bığ Emel, istek, arzu.
b.+ım (yana kün körerim bıgım
bar ékendür) 307a/4
[= 1]
bık Bk. bığ
b.+ım 307a/4
[= 1]
bısyâr < Far. *bısyâr* Çok.
b. karınlr Çok zamanlar. 348b/2
[= 1]
bışik Pişmiş.
b. hışt Tuğla. 359b/14
[= 1]
bışur- Pişirmek.
b.-ur maħalda Pişirdiği sırada,
pişirirken. 305b/12
[= 1]
bî-davlat Far. Beceriksiz, kabiliyetsiz.
b. 305b/13
[= 1]
bî-gāyat Far. Sonsuz, sonu yok.
b.+tur 359a/8
[= 1]
bî-ħad Far. Sınırsız, engin.
b. 359a/7
[= 1]
bî-ħalrak Hâlsizce, dermansızca.
b. bol- 306a/12
[= 1]
bî-ħ'āst Far. İster istemez, elde olmadan,
gayri ihtiyarî.
b. 306b/14
[= 1]
bil- Bilmek.
b.-dim (cân ħadrını bil-) 306b/3
b.-mén 360b/5
b.-mes édim 306b/13
b.-ür (iş bilür kişi) 350a/5
b.-ür cân ħadrını 306b/14
b.-ür édiñ 349a/3
[= 6]
bile 1. (Son çekim edatı) İle.
b. 306a/13, 306b/5, 306b/7, 306b/9,
307a/2, 307a/3, 307a/4, 348a/7,
348a/14, 348b/2, 348b/3, 348b/7,
348b/10, 348b/12, 348b/14,
349a/13, 349b/2, 349b/4, 349b/4,
349b/8, 349b/9, 349b/10, 349b/11,
349b/13, 350a/1, 350a/1, 350a/5,
350a/7, 359a/9, 359b/14, 360a/1,
360a/1, 360a/3, 360a/4, 360a/11,
360a/13, 361a/1, 361a/3
b. (amñ bile) 349a/5
b. (méniñ bile) 349b/14
2. Beraber, birlikte.
b. 361a/2, 361a/2
3. (Bağlama edatı) İle.
b. 348a/8, 348b/10
[= 44]
bi'llah Ar. "Allah için" manasında yemin
sözü.
b. 306b/3
[= 1]
bî-maħāşillik Devleti ileriye götüre-
meme, iyi idare edememe durumu.
b.+ığa (bî-maħāşillığığa) 359b/9
[= 1]
bir 1. Bir; bir sayısı kadar olan.
b. 305b/5, 306b/10, 306b/10
2. Herhangi bir; kesin olmayan bir
şekilde bir kimseyi veya bir şeyi
göstermeğe yarar.
b. 305b/5, 305b/9, 349a/8, 359a/13,
359b/2, 359b/4, 360a/8
3. Başına geldiği kelimeye kuvvet,
istek veya kesin olmayan anlamlar
katar.
b. 306a/6, 360a/3
4. Bir defa.
b. 306a/7
b.+ide (on bir) 348b/4
b. iki 306a/4, 306a/5, 306a/14
b.+ıslını 306b/9, 306b/9
b.+isiniñ 306b/1
b. kün Bir gün. 360b/7
b. nav' Düzgün (güzel) bir şekilde.

- 359a/8
b. navbat Bir defa. 306a/9
b. néçe Birkaç. 306a/12, 360b/1
b. néme Biraz. 305b/6
b. paħar Üç saat. 306a/12
b. tégirmen suyu Bir değirmen suyu
(Akar suların miktarını ölçmekte
kullanılan bir tabirdir). 360a/6
b. yıl 349a/9
[= 29]
birin Birer.
b. birin Birer birer. 306b/5
[= 1]
bî-tavakkuf Far. Durmadan, oyalanma-
dan.
b. 359a/10
[= 1]
bî-tekellüf < Far. *bî-takalluf* Yapmacıklı-
ğa ve gösterişe kaçmadan, tabii
olarak.
b. 349b/7
[= 1]
biti- Yazmak.
b. (!) 349b/8
b.-dim 307a/3, 359b/4
b.-p 359b/6
b.-p sên 348a/13, 349a/14, 349b/4,
349b/4
b.-rde 349b/6
[= 9]
bitil- Yazılmak.
b.-di 307a/6, 350a/8, 361a/4
b.-gen 360b/3
b.-ip édi 359b/1
[= 5]
biz (Zamir) Biz.
b.+niñ 305b/7, 305b/12, 348b/3,
359a/7
[= 4]
bol- 1.Olmak. Krş. ol-
b.-adur 349b/7
b.-dı 305b/6, 306a/12, 306b/12,
348a/10, 348b/6, 350a/3, 359a/7,
360a/12, 360b/4, 360b/10, 360b/14
b.-dı éркиn 359b/6
b.-dılar 306b/1
b.-ğan dék 306b/4
b.-ğanda 359a/12
b.-ğannı 307a/3
b.-ğay 360a/4
b.-ğaylar 305b/12, 306b/6
b.-ğumdur 359a/11
b.-ğusıdur 359b/2, 359b/9, 359b/9
b.-ğusıdur dép 350a/7
b.-madı 306a/4
b.-mañ 360a/14
b.-mas (âhır kördüm kim bolmas)
306a/8
b.-masa 350a/1, 359b/8
b.-maydur 349b/5
b.-sa 348b/7, 348b/13, 348b/14,
349a/3, 349b/12, 350a/1, 359b/8,
359b/12
b.-sun 359b/10
b.-up 306a/1, 306a/12, 306b/9, 360b/1
b.-up édi 360a/10, 360b/4
b.-up sên 348a/14
b.-ur 305b/6, 307a/1, 348b/1, 349b/8,
360b/3, 360b/6
b.-ur édi 349a/4
b.-ur mu 349a/9
b.-urlar 305b/13
2. Bulunmak, kalmak.
b.-sa 359b/2
b.-sun 348b/13, 348b/13
3. -sa/-se şart kipi ile imkân veya
imkânsızlığa işaret eden bir yapı
oluşturur.
b.-adur (okusa bol-) 349b/2, 349b/5
[= 63]
azrak bol- 349b/8, 350a/1
badraqa bol- 360b/1
bî-hâıraq bol- 306a/12
daf' bol- 306b/12
dast u pāça bol- 306a/1
dem kılğan dék bol- 306a/12
divān-hāna bol- 360a/4
fārman bol- 348b/6
ğāfil bol- 305b/13, 348a/14,
360a/14
giriftār bol- 306b/9
ħalāş bol- 306b/1
ħālım mutagayyır bol- 307a/1
ħaml bol- 359b/9
ħarāb bol- 360b/3
ħātırđın raf' bol- 360b/14
ħāzır bol- 305b/12, 306b/6
ħazına bol- 359b/10
ıhtıyāc bol- 350a/1
kem bol- 348b/1

- köp bol- 360b/4
köprek bol- 305b/6
mafhüm bol- 349b/5
ma'lüm bol- 306a/4, 350a/7, 359a/7
māni' bol- 360b/4
marbūf u mazbūf bol- 359b/2
maşlahat bol- 349b/12
maştūr bol- 359b/9
mezkūr bol- 305b/6, 306b/4
muğlaq bol- 349b/7
mundak bol- 349a/9
musaḥḥar bol- 348b/14
muşahḥaş u ma'lüm bol- 348a/10
mutavaccih bol- 359a/11
mu'yassar u musaḥḥar bol- 348b/13
nā-ma'mūr bol- 359b/8
paşimān bol- 360b/6
şalāḥ-ı davlat bol- 348b/7
täyib u tärık bol- 359a/12
ta'yin bol- 360a/12
vākı' bol- 307a/3
[= 47]
bu 1. (Sıfat) Bu.
b. 305b/1, 305b/4, 306a/3, 306a/13, 306a/14, 306b/14, 349a/3, 349a/4, 349a/14, 349b/5, 349b/13, 359a/10, 359b/4, 360a/6, 360a/14, 360b/4, 361a/3
2. (Zamir) Bu.
b. 305b/4
b. (ol yüzdegi bu yüzdegi) 348a/9
b. aranıñ Buranın (Hindistan'ın). 359a/9
b. cihattın Bu yüzden, bundan dolayı. 305b/10
b.+dur 305a/14
b. fırsatı Bu sırada. 359a/13
b. iki üç yıl 349a/8
b.+lardın 359b/10
b.+lardur 359b/11
b. ötken iki yılda Bu geçen iki yılda. 360b/11
b. tārīḥ Bu zaman, şimdi. 305b/2
b. yıl 360b/13
muña Buna. 360a/6
(ḥātır muña karar tap-) 359b/1
munça Bu kadar, bunun kadar. 306b/13, 350a/2, 360b/10
munda Burada. 360a/10
mundak Bunun gibi. 306b/13, 348a/11, 348b/1, 348b/3, 359a/12
mundak bol- 349a/9
mundak édi 305b/1
mundın Bundan. 348a/14, 349a/4
mundın burun 359b/5
mundın narı 349b/7
mundın soñ 359b/7
munıñ Bunun. 307a/2
[= 48]
burun Önce, evvel.
b. (mundın burun) 359b/5
[= 1]
burunğı Önceki evvelki.
b. 360a/2
[= 1]
burunraq Daha önce, evvelce.
b. 305b/6
b. (-dın burunraq) 305b/2
[= 2]
But-ḥāk Afganistan'da Kâbil'in güneyinde, Celâlâbad yakınlarında bulunan bir ırmağın adı.
B. suyu 360a/5
[= 1]
buyur- Buyurmak.
b.-dum 306a/11, 306b/4, 306b/5
[= 3]
buyurul- Buyurulmak.
b.-sun (buyrulsun) 360a/1
[= 1]
Toplam kelime :..... 321
Kelime çeşiti :..... 194
Madde başı :..... 68
- C**
- camī' Ar. Bütün, hep.
c. 359b/3
[= 1]
cān Far. Can, yaşama.
c. 306b/13
c. bağışla- Can bağışlamak, hayatını bağışlamak. 307a/1
c. bér- (Allah) Can vermek, can bağışlamak. 306b/2

- c. **qadrını bil-** Hayatın değerini anlamak. 306b/3, 306b/14
- c. **tart-** Her türlü tehlikeyi, ölümü göze almak. 348b/9
[= 6]
- canüb Ar. Güney, cenup.
c. (ğarb-ı canüb) 360a/8
[= 1]
- cazâ' Ar. Ceza.
c.+sığa yét- Cezasını bulmak, cezasını çekmek. 306b/9
[= 1]
- cébeçi Zırh ve silâhları koruyan, tamir eden; silâhtar (Metinde unvan yada rütbe adı olarak geçmektedir).
c.+niñ (Ustâd Muḥammad Amin Cébeçi) 360a/13
[= 1]
- cihat < Ar. *cihat* (Son çekim edatı) Cihet, sebep.
c.+tın (bu cihattın) 305b/10
c.+tın (ol cihattın) 349b/7
c.+tındur (oşbu cihattındur) 349b/6
[= 3]
- cum'a Ar. Cuma, haftanın altıncı günü.
c. küni Cuma günü. 305a/13
[= 1]
- cumâda'l-âhır < Ar. *cumâda'l-âhır* Cemaziyelahir, Kamerî takvimin altıncı ayı.
c. ayı 361a/4
[= 1]
- Toplam kelime :..... 15
Kelime çeşiti :..... 14
Madde başı :..... 8

Ç

- çağır Şarap.
ç. 360b/12
ç. (şuḥbat u çağır) 361a/1
ç. maclısı Şarap meclisi. 360b/12
ç. iç- 361a/2
[= 4]
- çahâr-bâğ Far. İçinde köşkler olan, gösterişli hükümdar bahçesi. Beveridge, *four garden*; Steingass, *a palaces; name of a celebrated royal garden in the environs of Isfahan, also near Dehli*; Özb. "Şehrin dışında bulunan havadar ve gösterişli bağ, bahçe.
ç.+da érürde 307a/6
[= 1]
- çap- Kılıç kullanmak.
ç.-mağ maḥalları Kılıç kullanmak zamanları. (çağları). 348b/9
[= 1]
- çarla- Çağırarak, davet etmek.
ç.-p 349b/12
[= 1]
- çâr-sü-tah Far. Dörde katlama.
ç. kıl- Dörde katlamak. 305b/5
[= 1]
- çâşnigir Far. Hükümdara çıkan yemeği kontrol etmekle görevli olan kişiye Hindistanlıların verdiği ad. Krş. bekevül
ç. 305b/4
ç.+ge (Ahmad Çâşnigir) 305b/4
ç.+ni 306b/7
[= 3]
- çekmen Çuhadan yapılmış kaftan. Beveridge, *jacket*; Arat, "Yelek"; Ş. Süleyman, "Baranî, yamgurluk (yağmurluk), aba"; Özb. "Yün kumaştan dikilmiş uzun elbise"; Kır. "Çuhadan astarsız kaftan"; Kzk. *şekpen*: "Yünden dokunmuş dışarı elbisesi."
ç. (tügmelik çekmen) 360b/8
[= 1]
- çemen Çimen, çimenlik.
ç.+ler 360a/11
ç.+ler kıl- 360a/11
[= 2]
- çerik Asker.
ç. 360b/2
ç.+ni 350a/6
[= 2]
- çık- Çıkmak, dışarı çıkmak.
ç.-arida 360a/5
ç.-sunlar 360b/2
[= 2]
- çıkar- Çıkarmak.
ç.-ğay (hâşırđın çıkar-) 359a/13
ç.-ıp 360a/14
[= 2]

çinî Çini, pişmiş kilden yapılmış sırlı ve süslü tabak.
ç. 305b/13
[= 1]
çuhra Far. İç oğlanı, genç erkek hizmetçi.
ç. 306a/14
[= 1]
çün Far. (Cümle başı edatı) Çünkü.
ç. 305b/2
[= 1]
Toplam kelime : 23
Kelime çeşiti : 23
Madde başı : 14

D

daf^e Ar. Def, savma, uzaklaştırma.
d. bol- Vücuttan çıkmak, atılmak.
306b/12
[= 1]
dağdağa Far. Dert, sıkıntı, gaile, kaygı.
d. 360b/14
d.+sı (muvāfaqat dağdağası)
360b/4
d. vu taraddud 307a/4
[= 3]
dağı (Bağlama edatı) Dahi, da/de.
d. 350a/1
[= 1]
dast Far. El.
d. u pāça bol- Eli ayağı birbirine
dolaşmak, telâşlanmak. 306a/1
[= 1]
dastār-h^yān Far. Sofra örtüsü.
d. 306a/7
[= 1]
davlat Ar. Saadet, mutluluk; talih, şans.
d. (şalāh-ı davlat bol-) 348b/6
d. u sa'ādat 348b/2
[= 2]
davlat-h^yāhlik Başkasının iyilik ve
mutluluğunu isteyen, sadık olan.
d.+larnıñ 349b/13
[= 1]
dāyım < Ar. dā'im Daim, devamlı,
sürekli.
d. 349a/3
[= 1]
dē- 1. Demek, söylemek, söz söylemek.
d.-dim 305b/2

d.-geç (salām dē-) 348a/7, 359a/6
d.-gen dēk 349a/13
d.-p 307a/2, 307a/5, 350a/7, 361a/3
d.-p sēn 349a/10
d.-ptürler 349a/11
d.-r 360b/8, 360b/9
2. Ad vermek, adıyla çağırmak.
d.-rler 305b/4, 348a/14, 348b/1
3. İstemek, düşünmek, niyet etmek.
d.-y sēn 349b/6
[= 16]
dedek < Far. dādak Cariye.
d. 305b/5
d.+din 305b/8
d.+ni 305b/9
[= 3]
dék (Son çekim edatı) Gibi.
d. 306a/12, 306b/5, 306b/12, 307a/3,
349a/13, 359a/12
[= 6]
dem < Far. dam Soluk, nefes.
d. kılgan dēk bol- Şişer gibi olmak.
306a/12
[= 1]
dıl-bandī < Far. dil-bandī Bir sevgili
çocuk.
d. 348a/11
[= 1]
divān Ar. Divan, büyük meclis, yüksek
kurul.
d.+da 306b/6
d. küni Divan günü. 306b/5
[= 2]
divān-hāna Far. Divanhane, meclisin
toplandığı yer.
d. 360a/4
[= 1]
dost Far. Dost, aralarında iyi ilişkiler
bulunan.
d.+larnı 348b/8
[= 1]
dunyā Ar. Dünya.
d.+dın (ol dünyādın kél-) 306b/2
[= 1]
dū-şanba Far. Pazartesi, haftanın ikinci
günü.
d. küni Pazartesi günü. 306b/5,
306b/11, 348a/8
[= 3]
duşman Far. Düşman.

d.+larını 348b/8

[= 1]

Toplam kelime : 49

Kelime çeşiti : 33

Madde başı : 19

E, É

é- I Yemek. Krş. yé-

é.-dim 306a/3

é.-dim (alıp é-) 306a/4

[= 2]

é- II 1. (Cevher fiili) İsim cinsi kelimeleri yüklem yapan ana yardımcı fiil. Krş. ér-

é.-di 305b/1, 306a/1, 306a/6, 306a/13, 306b/1, 307a/4, 349a/3, 360b/4, 360b/12

é.-di ékin 361a/1

é.-kende 350a/3

é.-kendür 307a/1, 307a/4

é.-miş 306b/13

2. Fiillerin birleşik çekimlerini yapar.

-er édim 360b/13

-gen ékendür 360b/8

-gen émes 349b/3

-ip édi 360b/11

-ip édim 305b/11

-ip édi 349b/14, 359b/1

-ip édim 359b/6.

-mas édim 306a/10, 306a/10

-mes édim 306b/13

-meydür édim 305b/2

-p édim 359a/14

-sa édi 306a/1

-sañ édi 349b/1

-se édi 306a/1

-up édi 360a/10, 360b/4

-up édim 306b/3

-ur édi 349a/4

-ur édim 350a/1

-üp édiler 359a/14

-üp édim 360a/9

-ür édiñ 349a/3, 349b/2

[= 39]

égeçi Moğ. Büyük kız kardeş, abla.

é.+mni 359b/2, 360a/14

[= 2]

eger < Far. agar (Cümle başı edatı)

Eğer.

e. 306a/1, 348b/12, 348b/14, 349a/1, 349a/14, 349b/10, 350a/1, 359b/7, 360a/1, 361a/2

[= 10]

egerçi < Far. agarçi (Cümle başı edatı) Gerçi, her ne kadar, ise de, vakıa, -a/-e rağmen.

e. 307a/3, 349b/3

[= 2]

ekâbir < Ar. akâbir Büyükler, ileri gelenler.

e. 306b/5

[= 1]

ékin (Kuvvetlendirme, ihtimal, tahmin ve şüphe ifade eden edat) Her hâlde, belki, kim bilir. Krş. érkın

é. 361a/1

[= 1]

él El, halk, topluluk; maiyet.

é. 360b/6

é. bile 349b/11

é.+1 305b/4, 348b/5

é.+iniñ 305b/1

[= 5]

Él-amân Bâbur, Hümayun'a yazdığı mektupta oğlunun ismine El-aman adını vermesini doğru bulmayarak, ileride avam tarafından, yanlış telâffuz neticesi, kendisine Alama ya da Él-amân denilebileceğini belirtmiştir. Bk. Al-amân

É. 348a/14

[= 1]

élçi Elçi, haber götüren.

é. 359b/12

[= 1]

élik El.

é.+ige (élgige) 305b/5

é.+ige (éligige) 305b/5

é.+idin (éligidin néme yé-) 305b/1

[= 3]

éllig Elli.

é. altmış Elli altmış. 305b/3

[= 1]

élt- İletmek, götürmek, ulaştırmak.

é.-sün 359b/5

[= 1]

émdi 1. (Zarf) Şimdi.

é. 306b/3, 306b/3

2. (Bağlama edatı) Şimdi, artık, bundan sonra.
é. 359b/6
[= 3]
- émes Değil (İsim cümlelerinde yüklemi olumsuz yapar).
é. 349b/3, 349b/3
[= 2]
- éndekî <Far. *andakî* Biraz.
e. 360b/4
[= 1]
- ér Er, erkek, adam
é. kişi 306b/6
[= 1]
- ér- 1. (Cevher fiili) İsim cinsi kelimeleri yüklem yapan ana yardımcı fiil. Krş. é- II
é.-se (yok érse) 360a/3
é.-ürde 307a/6
2. Fiillerin birleşik çekimlerini yapar.
-urlar érmış 305b/12
[= 3]
- érit- Eritmek.
é.-ip 306b/11
[= 1]
- erk < Far. *arg* İç kale (Etrafı surlarla çevrili dış kalenin içinde, tekrar surlarla çevrili, hükümdar ya da kale amiri ile sadece muhafızlarına ait yapıların bulunduğu müstahkem kale).
e.+te 359b/14
[= 1]
- érkin (Kuvvetlendirme, ihtimal, tahmin ve şüphe ifade eden edat) Her hâlde, belki, kim bilir. Krş. ékin
é. 359b/6
[= 1]
- éşit- İşitmek, duymak, haber almak.
é.-ip 305b/4
é.-ür 305a/14
é.-ür (éştür) 305a/14
[= 3]
- Etâva Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Yamuna (Cun) ırmağı kıyısında, Agra'nın güneydoğusunda bulunan vilâyetin adı.
E.+da 359a/6
E.+ğa 305b/5

- [= 2]
évrüş- Etrafını sarmak, kuşatmak.
é.-tiler 306a/13
[= 1]
Toplam kelime :..... 88
Kelime çeşiti :..... 61
Madde başı :..... 24

F

- farhunda Far. Mübarek, kutlu, uğurlu.
f. vu mubârak kııl- 348b/1
[= 1]
- farmân Far. Ferman, yazılı hükümdar emri.
f. 359b/10
f. bol- 348b/5
[= 2]
- farzand Far. Oğul, çocuk, evlât.
f. 348a/11
[= 1]
- farzandî Far. Bir oğul.
f. 348a/10
[= 1]
- fath Ar. Fetih, bir yeri savaşla ele geçirme.
f. u zafar 350a/3
[= 1]
- fażl Ar. Fazilet, iyilik, erdem, lütuf.
f. (öz fażl u keremi bile) 348b/3
[= 1]
- fi'l-vâkı' < Ar. *fi'l-vâkı'* Hakikaten, gerçekten.
f. 360b/11
[= 1]
- fil Ar. Fil.
f. 306b/9
[= 1]
- furşat Ar. Sıra, zaman.
f.+ta (bu furşatta) 359a/13
[= 1]
Toplam kelime :..... 10
Kelime çeşiti :..... 10
Madde başı :..... 9

Ğ, G

- ğâfıl < Ar. *ğâfil* Gafil, çevresinde olanlardan habersiz.
ğ. bol- 305b/13, 348a/14

- ğ. bolma- 360a/13
[= 3]
- ğ. *gâlibâ* < Ar. *gâlibâ* Galiba, görünüşe göre, anlaşılan.
ğ. 349b/6, 360b/14
[= 2]
- ğ. *garb* Ar. Garp, batı, güneşin battığı yön.
ğ.-i canüb Güneybatı. 360a/7
[= 1]
- ğ. *garīb* Ar. (Zarf) Çok, çok fazla, son derece.
ğ. 359a/14
[= 1]
- ğ. *gāyat* Ar. (Zarf) Gayet, çok fazla, son derece.
ğ. *édi* (ba-cıdd u *gāyat*) 360b/12
[= 1]
- Ğ. *gaznī* Afganistan'ın güneydoğusunda, Denizden 2.350 m yükseklikteki bir yaylada, Gazne ırmağı kıyısında, etrafı bu gün de surlarla çevrili il merkezi şehir. Kâbil'e 130 km uzaklıktadır. Bu günkü Gazne'nin takriben 4 km kuzeydoğusunda, Kâbil'e giden yol üzerinde bulunan Ravza-i Sultan köyünde Cengiz tarafından tahrip edilmiş eski Gazne'nin harabeleri bulunmaktadır. Bu eski şehirde Gazneli Sultan Mahmud'un türbesi - Bâbur bu yüzden buraya Ravza denildiğini ifade etmektedir - 43 m yüksekliğindeki iki burç ve bazı tarihî yapılar bulunmaktadır. Timur tarafından torunu Pir Muhammed'e verilen Gazne'yi Bâbur, 1504' yılında zaptetmiştir. *Bâburnâme*'de Gazne küçük ve fakir bir yer olarak gösterilmekte ve Horasan'ı idaresi altında bulunduran padişahların böyle küçük bir yer nasıl başşehir yaptıklarına hayret edilmemektedir.
Ğ.+nıñ 360a/5
[= 1]
- gile < Far. *gila* Şikâyet, yakınma.
g.+m bar Şikâyetim var, şikâyetçiyim. 349a/8
[= 1]
- gil-i mahtûm Far. İlâç olarak kullanılan, sarımtırak kurşunî renkte bir çeşit

- toprak. *Terra lemnia, Terra sigillata.*
g.+nı 306b/11, 306b/11
[= 2]
- girân-cânlık Ağır canlılık, tembellik.
g. 348b/9
[= 1]
- giriftâr Far. Tutulmuş, yakalanmış, uğramış.
g. bol- (Belâ, kötülük v.s. için) Tutulmak, uğramak. 306b/9
[= 1]
- göşt < Far. *goşt* Et.
g.+ni (kaç göşt) 306a/5
g.+tin (kaç göşt) 306a/4
[= 2]
- ğurra Ar. Kamarî ayın ilk günü.
ğ.+sıda 361a/4
[= 1]
- gül < Far. *gul* Gül; çiçek.
g. 360a/12
[= 1]
- ğuzar-gâh Far. *guzar-gâh* Güzergâh, yol üstünde uğranılacak geçilecek yer.
g.+nıñ 360a/9
[= 1]
- Toplam kelime :..... 19
Kelime çeşiti :..... 16
Madde başı :..... 14

H

- hâbar Ar. Haber.
h. (arâcîf hâbar kél-) 348b/4
[= 1]
- H^vâca Basta Kâbil civarında bir yerin adı.
H.+nıñ 360a/7
[= 1]
- H^vâca Kelân Bâbur'un babası Ömer Şeyh Mirza'nın önemli adamlarından Mevlâna Muhammed Sadrudin'in oğlu; Bâbur'un beylerinden olan Kiçik Bey'in ağabeyi; Bâbur'un hem beyi, hem de içli dışlı eski bir dostu olmasına rağmen, Hindistan'a alışamayarak Bâbur'un izni ile 28 Ağustos 1526'da Kâbil'e geri dönmüştür. *Bâburnâme*'de Hoca Ubeydullah

- Ahrar'ın oğlu Hoca Yahya'nın torunu olan ve Semerkand'da yaşayan bir Hoca Kelân daha vardır. Bâbur her ikisi ile de mektuplaştığından -hatta Semerkandlı Hoca Kelân'a *Bâburname*'nin bir kopyasını da göndermiştir - bu iki kişi Reşit R. Arat'ın tercümesinde tek kişi olarak ele alınmıştır.
- Ḥ. 349b/14
Ḥ. bile 350a/1
Ḥ.+ğa 359a/6
[= 3]
- hafta Far. Hafta, yedi günlük zaman.
h.+da (oşol haftada) 360b/1
[= 1]
- Ḥak Ar. Hak, Tanrının adlarından biri.
Ḥ. 348a/10
[= 1]
- ḥâkim Ar. Hüküm süren, idare eden (kimse).
ḥ. 359b/2
[= 1]
- ḥal Ar. Çözülme, erime.
ḥ. ('araka ḥal kılıp iç-) 306b/11
[= 1]
- ḥâl Ar. Hâl, durum, bir şeyin nitelikleriyle içinde bulunduğu şartların tümü.
ḥ.+ı 306a/13, 306b/1
ḥ.+ım mutağayyır bol- 306b/14
[= 3]
- ḥâlâ Ar. Hâlâ, şu ana kadar, daha, henüz.
ḥ. 306b/12
[= 1]
- ḥalâş Ar. Kurtulma, kurtuluş.
ḥ. bol- Kurtulmak. 306b/1
[= 1]
- ḥâlat Ar. Hâl, durum, suret, keyfiyet.
ḥ. (keyfiyyat u ḥâlat) 348a/9
ḥ.+ka (öler ḥâlatka yét-) 306b/13
[= 2]
- ḥâlişa < Ar. ḥâlişa Hassa mülkü; idaresi hükümdara ait olan yerler için kullanılan terim. Bâbur, çocuklarına ve Hoca Kelân'a yazdığı mektuplarda, Kâbil'i hassa mülkü yaptığını ve hiç kimsede burayı ele geçirme gibi bir düşüncenin olmamasını istemektedir.
- ḥ. kııl- Hassa mülkü yapmak. 349a/1, 350a/3, 359b/3
[= 3]
- ḥâlvat-nişinlik Kimse ile görüşmeden yalnız kalma hâli.
ḥ.+nı 349b/10
[= 1]
- ḥamîşa Far. Her zaman, daima.
h. 348a/12, 349a/4
[= 2]
- ḥam-kâsa Far. Kadeh arkadaşı, içki arkadaşı.
h. 361a/2
h. bile 361a/1
[= 2]
- ḥaml Ar. Yükleme, isnat, atf.
ḥ. bol- Bir sebebe yüklemek, isnat etmek, yormak. 359b/9
[= 1]
- ḥammâm Ar. Hamam.
ḥ.+larını 359b/13
[= 1]
- ḥam-şuḥbat Far. İçki meclisinde sohbet arkadaşı.
h. 361a/1, 361a/2
[= 2]
- ḥarâb Ar. 1. Harap, yıkık.
ḥ. bol- Harap olmak, bozulmak. 360b/3
2. Bitkin, perişan.
ḥ. édi 306b/1
[= 2]
- ḥaram Ar. Harem; hükümdarın eş, çocuk, cariye ve kadın akrabalarından oluşan grup.
ḥ.+larını 359b/3, 360a/14
[= 2]
- ḥasta Far. Hasta.
ḥ. ol- 306b/3
[= 1]
- ḥat Ar. Mektup.
ḥ. 349b/6, 360a/14, 360b/1
ḥ.+ıfını (ḥaḥḥıfını) 349b/2, 349b/4
ḥ.+lardın 348a/8
ḥ.+larında 349a/10
ḥ.+larıfını 349a/14
ḥ.+larını 359b/4
[= 9]
- ḥâtır < Ar. ḥâtir Hatır, akıl, zihin, akılda tutma, düşünme, düşünce, fikir,

- gönül, kalp.
 h.+larğa 307a/2
 h.+dın çıkar- Hatırdan çıkarmak, unutmak. 359a/13
 h.+dın raf' bol- Akıldan çıkmak, gönülden silinmek. 360b/14
 h.+ğa kél- Hatırlamak, akla gelmek. 360b/7
 h.+ıngğa kél- 306b/14
 h.+ıñızğa kéçürme- 360b/10
 h.+larıñızğa kéçürme- 307a/5
 h. muña qarâr tap- Şunu düşünmek, şu fikirde karar kılmak. 359b/1
 [= 8]
 hatun Hatun, kadın.
 h. kişi 306b/6
 h.+larıñ 306b/8
 [= 2]
 havz Ar. Havuz.
 h. kıl- Havuz yapmak. 360a/8
 [= 1]
 hayâl Ar. Düşünce, zan, niyet.
 h. kıl- 1. Düşünmek, zannetmek. 306a/6
 2. Düşünmek, niyet etmek, tasarlamak. 349a/14
 [= 2]
 Haydar-kulı Hoca Kelân'ın adamı.
 H.+dur 361a/2
 [= 1]
 häyila < Ar. hä'ila Korkunç.
 h. (vâkı'a-ı häyila) 306b/14
 [= 1]
 hayli Far. Hayli, epey.
 h. 306a/3, 306a/3, 306b/11, 349b/3, 361a/3
 [= 5]
 hayr Ar. Hayır, iyilik.
 h. u hüblük bile öt- (Belâ, musibet) İyilik ve güzellik ile geçmek. 307a/4
 [= 1]
 hayrân Ar. Şaşkın, şaşırılmış, ne yapacağını bilemeyen.
 h.+dur mén 360b/5
 [= 1]
 hâz Ar. Haz, zevk, hoş giden bir şeyin uyandırdığı duygu.
 h.+nı (maşrû' hâz) 359a/13
 [= 1]
 hâzır < Ar. hâzır Hazır.
 h. bol- Hazır durumda olmak. 305b/12, 306b/6
 [= 2]
 hâzına Ar. Hazine, devlet malı ve parasının bulunduğu yer.
 h. 359b/8
 h. bol- Hazineye devredilmek. 359b/10
 [= 2]
 hem < Far. ham 1. (Bağlama ve kuvvetlendirme edatı) Dahi, da / de.
 h. 306a/3, 306a/14, 306a/14, 306b/9, 306b/10, 306b/11, 348b/14, 349a/6, 349a/6, 349a/7, 349a/9, 349b/6, 359a/8, 359b/4, 359b/5, 359b/10, 360a/10, 360a/12, 360b/3, 360b/3, 361a/1
 2. (Karşılaştırma edatı) Hem...hem.
 h. (hem...hem) 349b/8
 [= 22]
 her Far. har Her.
 h. 307a/2, 349b/4, 349b/12, 349b/13
 h. kaçan Her ne zaman. 306b/14
 h. tavr kılıp Her ihtimali düşünerek. 305b/8, 349b/4
 [= 7]
 hergiz < Far. hargiz Asla, hiçbir zaman, hiçbir şekilde.
 h. 306a/9
 [= 1]
 Heri Herat; Afganistan'ın batısında, Herirud ırmağının kıyısında, Safid sıradağlarının hemen güneyinde yer alan vilâyet. Akamanışlar devrinden önce kurulan Herat (Aria), Büyük İskender'in fethinden sonra önemli bir merkez hâline gelmiş, bu önemi Sasaniler devrinde ve daha sonraki dönemlerde azalmadan devam etmiştir. 10. yüzyılda Gaznelilerin eline geçen Herat, daha sonra sırasıyla Selçukluların, Gurluların, Harzemşahların ve Cengiz'in eline geçmiştir. Timur 1381 yılında Herat'ı fethettikten sonra, önce oğullarından Miranşah'ı daha sonra da Şahrüh'u buraya vali olarak tayin etmiştir. Şahrüh 1447'de ölümüne kadar burada yaşamış,

onun ölümünden sonra Ebu Said Mirza ile Sultan Hüseyin Baykara zamanında şehir en parlak dönemine girmiştir. 1510 yılında Şah İsmail'in eline geçtikten sonra, Herat'ta Timurluların hakimiyeti sona ermiştir.

H. sarı 348b/6

[= 1]

Hindistân Hindistan; Bu isim önceleri Arap ve Fars tarih ve coğrafyacıları tarafından Dekkan'ı ayıran Vindhya ve Satpara merkezî dağ silsilelerinin kuzeyinden bu günkü Pakistan'ı da içine alan bölge için kullanılmaktadır. Dekkan ise yarımada'nın güneyini teşkil etmektedir. *Bâburnâme*'de bu günkü Pakistan ile beraber bütün yarımada kastedilmektedir.

H. 305b/2, 359a/8

H.+dın 360b/2

H. elli Hindistan halkı. 305b/4

H.+ğa 359b/3

[= 5]

Hindistâni 1. Hindistanlı, Hindistan'da oturan.

H. 305b/7

H.+lardın 305b/11

2. Hindistan'a ait.

H. 306a/3

[= 3]

Hindüstân Bk. **Hindistân**

H. 305b/2

H. elli 305b/1, 305b/4

[= 3]

Hindüstâni Bk. **Hindistâni**

H. 305b/7, 306a/3

H.+lardın 305b/11

[= 3]

Hışâr Hisar; Özbekistan'da Semerkand'ın güneydoğusunda, Kâfirnihan ırmağına dökülen, Hanaka Derya'nın aşağı mecrasında, 774 m yükseklikte bulunan vilâyetin adı. Hisar adı ilk olarak *Zafernâme*'de geçmektedir. Müstahkem bir yerde bulunan Hisar, gerek kabile reisleri-nin gerekse Timurlu oğullarının hakimiyeti altında müstakil devlet olarak

önemini muhafaza etmiştir. Sultan Ebu Said oğlu Sultan Mahmud Mirza zamanında sınırları en geniş noktasını bulmuş olmasına rağmen, Hisar bu dönemlerde daima küçük ve fakir bir memleket olarak görülmüştür.

H. 348b/6

H.+da 348b/13

H. vilâyatı 348b/12, 348b/14

[= 4]

hışsa < Ar. *hişsa* Hisse, pay.

h. 349a/3, 349a/4

[= 2]

hışt < Far. *hişt* Tuğla.

h. bile (bışık hışt) 359b/14

[= 1]

hıyâbân < Far. *hiyâbân* İki tarafı sık ağaçlarla çevrili yol.

h. 360a/6

[= 1]

hiç Far. Hiç, hiçbir.

h. 306a/4, 306b/12, 307a/4, 349a/12, 359b/7

h. kıyası Hiçbiri. 350a/4

h. kişi Hiç kimse. 349b/3

[= 7]

hod Far. (Kuvvetlendirme edatı) İse; dahi, da / de.

h. 306b/1, 349b/2, 349b/4, 360a/2, 361a/3

[= 5]

hoş Far. Hoş, zek veren, duyguları okşayan.

h.+tur 361a/1

[= 1]

hoş-bü Far. Güzel kokulu.

h. 360a/12

[= 1]

hoş-reng < Far. *hoş-rang* Güzel renkli.

h. 360a/11

[= 1]

hüblük Güzellik, iyilik.

h. bile (hayr u hüblük) 307a/4

[= 1]

Humâyün Nasirüddin Muhammed Hümayun Mirza; Timur neslinin Miranşah kolundan; Bâbur ile Mahım Begim'in oğlu; Hint-Türk devletin en meşhur hükümdarlarından

Ekber'in babası. 4 Zilkade 913'te (6 Mart 1508) Kâbil'de doğdu. Genç yaşından itibaren hemen bütün askerî hareketlere katıldı. Bedahşan hakimi iken Bâbur'un ölümü üzerine, 1530 yılında Hint-Türk devletinin başına geçti. Fakat 1535 yılından sonra kardeşleri ile arası açıldı. Bunun sonucunda 1540 yılında Afgan beylerinden Şir Han'a yenilerek tahtını kaybetti ve Bedahşan'a çekilmek zorunda kaldı. 14 yıl aradan sonra 1554 yılında İran şahı Tahmasp'ın yardımı ile Hindistan'ı tekrar ele geçirdi. 28 Ocak 1556 tarihinde Delhi'de vefat etti.

H.+ğa 348a/7, 359b/4

[= 2]

Ḥürd Kâbil Kâbil'in güneyinde bulunan bir ırmağın adı.

Ḥ.+nıñ 360a/4

Ḥ. sarı 360a/4

[= 2]

Toplam kelime :..... 142

Kelime çeşiti :..... 89

Madde başı :..... 54

I

İbrâhîm Sultan İbrahim Lüdfî; Afganların Lüdfî aşiretinden; Sultan Behlül. Lüdfî oğlu Sultan İskender Lüdfî ile Bava'nın oğlu; Delhi ve Agra sultanı. Bâbur, Hindistan seferine hazırlandığında karşısındaki en ciddî rakip - bazı beyleri ile arası bozuk olmasına rağmen - Sultan İbrahim Lüdfî idi. Bâbur'un 12.000 kişilik ordusuna karşılık Sultan İbrahim Lüdfî'nin 100.000 kişilik ordusu vardı. Ayrıca İbrahim Lüdfî'nin ordusunda bine yakın savaş fiili bulunmaktaydı. 1526 yılında Panipat'ta yapılan savaş, Bâbur'un büyük zaferi ile sona erdi. Sultan İbrahim Lüdfî de dahil olmak üzere ordusundan 50.000 dolayında insan öldü.

I.+nıñ 305a/14, 305b/3

[= 2]

iẖtılâṭ < Ar. *iẖtilâṭ* Görüşme, görüşüp kaynaşma, başkaları ile iyi ilişkisi bulunma.

1. kı1- 349a/6, 349b/14, 350a/1, 350a/1
[= 4]

iẖtılâṭlıḳ Başkaları ile görüşüp kaynaşma hâli.

1.+nı 349b/11

[= 1]

iẖtımâm < Ar. *iẖtimâm* İhtimam, özen, özenle iş görme, itina etme, dikkatli çalışma.

1.+mız 359a/7

[= 1]

iẖtıyâc < Ar. *iẖtiyâc* İhtiyaç.

1. bolma- 350a/1

[= 1]

iẖtıyâr < Ar. *iẖtiyâr* İhtiyar, seçme, tercih etme, isteme.

1.+larığa qoymay İsteklerine bırakmadan. 349b/12

[= 1]

iẖtıyâṭ < Ar. *iẖtiyâṭ* Göz altı, gözetim, nezaret.

1. kı1- Gözetim altına almak, nezarete almak. 306b/4

1. kıldur- 306b/9

[= 2]

iltifât < Ar. *iltifât* İltifat, ilgi gösterme, tatlı davranma.

1.+nı 349b/3

[= 1]

'imârat < Ar. *'imârat* İmaret, bina, yapı.

'1.+ı 359b/12

'1.+ıda 359b/7

'1.+nıñ 359b/14

'1. sal- Bina yapmak, bina yaptırmak. 360a/3

[= 4]

ımlâ < Ar. *ımlâ* İmlâ, yazılış, bir dilde kelimeleri doğru yazma tarzı.

1.+ñ 349b/3

[= 1]

'inâyat < Ar. *'inâyat* İnalet, yardım, lütuf, ihsan, kayırma.

'1.+ı 307a/1

'1.+ı bile 348b/7, 348b/12, 348b/14, 350a/1, 359a/9

[= 6]

ısti'mâl < Ar. *ısti'mâl* (Kelime için)

- Kullanma, kullanış.
 1. bile (kesret-i ıstı'mâl) 348a/14
 [= 1]
 ıstıyâk < Ar. *ıstıyâk* İstiyak, şiddetli arzu, istek.
 1.+1 (ârzü vu ıstıyâk) 360b/12
 1.+ıdın 360b/13
 [= 2]
 itmâm < Ar. *itmâm* Tamamlanma, bitme, sona erme.
 1.+1 359b/14
 [= 1]
 ittîfâk < Ar. *ittîfâk* İttifak, birlikte hareket etmek üzere sözleşme, uyuşma.
 1. bile 360a/3
 1.+1 bile 349b/13
 [= 2]
 Toplam kelime : 30
 Kelime çeşiti : 22
 Madde başı : 15

İ

- iç İç, mide, bağırsak, karın.
 1.+ımnı 306b/11
 [= 1]
 iç- 1. İçmek
 i.-tim 306b/10, 306b/10, 306b/11
 2. İçki içmek.
 i.-kende 306a/10
 i.-key siz (çağır iç-) 361a/2
 i.-tim ('arâkça hal kıılıp iç-) 306b/11
 [= 6]
 iki İki. Krş. ikki
 i. 305b/6, 306b/6, 306b/6
 i. (bir iki) 306a/4, 306a/5, 306a/14
 i. (bu iki üç yıl) 349a/8
 i. (bu ötken iki yılda) 360b/11
 i. navbat İki defa. 349b/11
 i. üç navbat İki üç defa. 306a/7
 [= 10]
 ikki İki. Krş. iki
 i. 305b/6
 [= 1]
 ini Küçük erkek kardeş.
 i.+ñni 349b/11
 [= 1]
 inşâ-allah Ar. İnşallah, Allahın izni ile, Allah isterse.

- i. 349a/1, 349a/2
 [= 2]
 inşâ-allahu ta'âlâ Ar. Yüce Allahın izni ile, Yüce Allah isterse.
 i. 348b/8
 [= 1]
 iş İş, çalışma, emek.
 i. 350a/1, 359a/10
 i. bilür kişi İşi bilen, elinden iş gelen, erbab kişi. 350a/5
 i.+1 359a/9
 i.+imizni 348b/3
 i.+leri 359a/8
 i.+ni (kapuda kélgen iş) 348b/9
 i.+ımnı kııl- 360b/5
 i. kör- İş görmek, iş yapmak; tecrübe sahibi olmak. 349b/9
 i. üstige bar- İşe girişmek, işe koyulmak, işe başlamak. 349b/8
 [= 10]
 işkâl Ar. Zorluk, güçlük.
 i.+1 yoktur 361a/3
 [= 1]
 it İt, köpek.
 i. 306a/12
 i.+ke 306a/11
 i.+ni 306a/11
 [= 3]
 Toplam kelime : 36
 Kelime çeşiti : 28
 Madde başı : 10

K

- Kâbul Kâbil; Afanistan'ın başşehri. Doğuda Lagman ve Nangarhar, güneyde Logar, batıda Verdek, kuzeyde de Pervan ve Kapisa vilâyetleri ile çevrilidir. Kâbil ırmağı üzerinde, iki tepe arasında geniş bir düzlüğün batı ucundadır. Kuruluşu 3000 yıl öncesine dayanan Kâbil, gerek Hindukuş dağları ile kuzeyin, gerek Gazne ve Gerdez'e çıkan yolu ile güneyin ve gerekse Pakistan ve Hindistan'ı bağlayan ünlü Hayber geçidi ile doğuya uzanan yolların kesiştiği bir noktada bulunduğundan stratejik bakımdan önemli bir yerdir. 1504 yılında

Bâbur tarafından kansız bir şekilde ele geçirildikten sonra uzun müddet devletin merkezi olmuş, daha sonra yerini Hint-Türk devletinin merkezi olarak Delhi'ye bırakmıştır. Kâbil, 1738'de İran hükümdarı Nadir Şah'ın şehri ele geçirmesine kadar, Bâburuların elinde kalmıştır. Kâbil, Bâbur devrinden kalma bağ ve bahçeleriyle de ünlüdür. *Bâbur-name*'de Kâbil'in dördüncü iklimden olduğu belirtilmektedir. Doğuda Lamganat, Parşavar, Haşnagar ve diğer Hint vilâyetleri; batıda Geryu ve Gur'un dahil olduğu dağlık bölge; kuzeyde Kunduz ve Andarab vilâyetleri ile Hindukuş dağları; güneyde Fermül, Negar ve Benu ve Afganistan'ın olduğu küçük fakat uzun bir vilâyettir. Uzunluğu doğudan batıya doğrudur. Etraf ve civarı tamamen dağlıktır. Kalesi dağa bitişiktir.

K. 359b/3

K.+da êkende 350a/3

K.+dağı 348b/5

K.+nı 350a/3

K.+nıñ 359a/14

[= 5]

kaçan Ne zaman.

ķ. (her kaçan) 306b/14

[= 1]

ķadr Ar. Değer, kıymet.

ķ.+ını (cân ķadrını bil-) 306b/3,

306b/14

[= 2]

kâğad Far. Kâğıt. Krş. kâğaz

k.+da 305b/5

[= 1]

kâğaz Far. Kâğıt. Krş. kâğad

k.+da 305b/5

k.+dağı 305b/14

[= 2]

kâhıllıķ Ağır hareketlilik, tembellik, durgunluk, gayretsizlik.

k. 348b/10

k.+ıñ (kâhıllıķıñ) 349b/6

[= 2]

ķā'ıda < Ar. ķ ā'ida Kaide, kural.

ķ. 349a/3

ķ.+nı 349a/4

[= 2]

ķaķ Güneş altında veya ateşte kurutulmuş şey.

ķ. göşt Kurutulmuş et. 306a/4, 306a/5

[= 2]

ķal- 1. Kalmak.

ķ.-madı ('uzr u söz ķalma-)

359b/7

2. Gecikmek, geri kalmak.

ķ.-salar (ķeç kal-) 360b/1

[= 2]

ķalın Çok, çok fazla.

ķ. 306a/9, 306a/14

[= 2]

ķalya Ar. Kalya, yağda kavrulmuş pişirilmiş sebze yemeği.

ķ. 306a/1, 306a/4

ķ.-ı zerdek Havuç kalyası. 306a/3

ķ.+nı (yağlıķ ķalya) 305b/14

[= 4]

Kāmran Kāmran Mirza; Timur neslinin Miranşah kolundan; Babur'un Gülruh'tan doğma ikinci oğlu. Babasının sağlığında, çocuk denebilecek bir yaşta iken Kandahar valisi oldu. Babur öldükten sonra birkaç defa Hümayun'a baş kaldırdığı için 1553 yılında gözlerine mil çekildi. Kendisine çok sadık olan karısı Çiçek Begim ile Mekke'ye giden Kāmran Mirza, burada öldü. Kāmran Mirza, "Gazi" mahlası ile şiirler yazmış bir Çağatay şairidir. Yer yer güzel ve orjinal söyleyişler bulunan şiirlerinde daha çok âşıkâne unsurları işlemiştir. Bunun yanında dinî ve tasavvufî şiirleri de bulunmaktadır. Biri tamamen Farsça ve diğeri Türkçe Farsça karışık olmak üzere iki divanı mevcuttur (ö. 1556).

K. 349a/1, 350a/2

K.+ğa 348b/5, 349a/4, 350a/1, 359b/4

K.+nıñ 348b/13

[= 7]

ķapu Kapı.

ķ.+da ķelgen iş Çok yakında olan iş.

348b/9

[= 1]

- qara** Kara, siyah.
q. qara 306b/12
 [= 1]
- qarār** Ar. Karar, sonuca bağlaması gerekli bir iş ve mesele hakkında verilen kesin hüküm.
k. (hâfir muña qarār tap-) 359b/1
q. bér- Karar vermek, kararlaştırmak. 349b/13
 [= 2]
- qarın** Karın.
q.+ı (qarını) 306a/12
 [= 1]
- qarn** Ar. Asırlık süre, çok uzun yıllar.
q.+lar (bıyār qarnlar) 348b/2
q.+larda (qayu qarnlarda) 348b/4
 [= 2]
- kārvān-sarā** Far. Kervansaray, kervanların konaklaması için yapılmış büyük yapı.
k. 359b/13
 [= 1]
- qas** Kat, huzur, ön, yan, makam.
q.+ıda 360b/7
q.+ımğa 350a/2
q.+ıñğa 349b/12, 350a/5
 [= 4]
- qavun** Kavun; ana yurdu Orta Asya olan, kabakgillerden sürüngen gövdeli ve iri meyveli bir bitki. Bot. *Cucumis melo*.
q. 359a/12, 359a/13
 [= 2]
- qay** < Ar. *qay*' Kusulan şey, kusmuk.
q.+ını 306a/11
 [= 1]
- qayd** Ar. Kayıt, bağlama, bağlanma.
q.+ıça 349a/12
 [= 1]
- qaydı** Far. Bir kayıt.
q. 349a/12
 [= 1]
- qaysı** (Belirsizlik zamiri) Biri, birisi.
q.+ñız (hiç qaysı) 350a/4
 [= 1]
- qayu** Hiçbir (Kelime anlamı "hangi" demektir).
q. qarnlarda Hiçbir devirde. 348b/3
 [= 1]
- qazan** Kazan, yemek pişirmeğe yarayan büyük derin kap.
q.+da 305b/12
q.+ğa 305b/10, 305b/11, 306a/1
 [= 4]
- qazıyya** < Ar. *qazıyya* Mesele, husus.
q. 306b/12
 [= 1]
- kéç** Geç, geç vakit.
k. 306a/2
k. qal- Geç kalmak, gecikmek. 360b/1
 [= 2]
- kéç-** Geçmek.
k.-megey dép (taraddud kéçme-) 307a/2
k.-ti (şubha kéç-) 306a/10
 [= 2]
- kéçür-** Geçirmek.
k.-meñ (hâfirıñızğa kéçür-) 360b/10
k.-meñ dép (hâfirıñızğa kéçür-) 307a/5
 [= 2]
- kél-** Gelmek.
k.-di 348b/4, 349a/9, 359a/7
k.-di (hâfirğa kél-) 360b/7
k.-di (köñlüm qozğalıp kél-di) 306a/7
k.-diler 348a/8
k.-edür (tapıp kél-) 359a/8
k.-edür mén (ol dünyādın kél-) 306b/2
k.-gen (qapuda kélgen iş) 348b/9
k.-iñ 360b/1
k.-medi 349a/8
k.-mes (râst kél-) 348b/10, 349a/13
k.-se (hâfirımğa kél-) 306b/14
k.-sün 350a/2
k.-ür barur Gelip giden. 359b/11
 [= 16]
- kéltür-** Getirmek.
k.-diler 305b/3
k.-mek kérek 360a/7
k.-üp 306b/7, 350a/5, 360a/8
k.-üp édiler 359a/13
 [= 6]
- kéltürt-** Getirtmek.
k.-üp 305b/5
 [= 1]
- kem** < Far. *kam* Az, eksik, noksan.
k. 349b/11

- k. bol- Az olmak. 348b/1
[= 2]
- kéñeg- Danışmak, görüşmek, istişare etmek, müzakere etmek. Krş. maşvarat kıl-
k.-ip 349b/9, 349b/13
[= 2]
- kérek Gerek, lâzım.
k. 349a/6
k. kim 360b/1
k. (-mek kérek) 360a/7, 360a/11, 360a/12
[= 5]
- kerem < Ar. *karam* Kerem, lütuf olarak verme.
k.+i bile (öz fazl u kerem) 348b/3
[= 1]
- kés- Kesmek.
k.-ip 359a/14
[= 1]
- kesret < Ar. *kasrat* Çok olma^a hâli, çokluk, bolluk.
k.-i istî'mâl (Kelime için) Çok fazla kullanış. 348a/14
[= 1]
- key- Giymek.
k.-gen ékendür 360b/8
[= 1]
- keyfiyyat < Ar. *kayfiyyat* Nitelik, durum, hâl, vaziyet, husus.
k.+lar 359a/7
k.+nı 305b/4
k. u hâlât 348a/9
[= 3]
- kıl- Kılmak, yapmak, etmek, eylemek; yapmak, inşa etmek.
k.-a 349b/14
k.-ay 349b/6
k.-dı 359a/14
k.-dım 306a/3, 306a/4, 306a/6, 350a/3, 359b/3
k.-ğalı 360b/5
k.-ğan 305b/5, 359b/14
k.-ğan dék bol- 306a/12
k.-ğanı 360b/7
k.-ğay 306b/4, 348a/12, 348a/13, 348b/2
k.-ğay mén 307a/2
k.-ğay sên 349a/5, 349a/6, 349b/10, 350a/1, 350a/5
- k.-ğay siz 348b/8
k.-ğıl 349b/11
k.-ğumdur 349a/1
k.-ğumızdur 349a/2
k.-iñ 349a/1, 361a/1
k.-ip 306b/11, 359b/1, 359b/13, 360a/1, 360a/8, 360a/11
k.-ip (her tavr kılıp) 305b/8, 349b/4
k.-ip édim 305b/11
k.-ip mén 360b/6
k.-mağay 349a/7
k.-mağay siz 350a/4
k.-mağınıñ 360b/14
k.-mañ 349a/5
k.-mañız 348b/9
k.-sañ édi 349b/1
k.-sun 360a/2
k.-sunlar 359b/13
k.-ur 305b/8, 360b/5, 360b/6, 360b/8
k.-ur édim 350a/1
[= 52]
- 'amal kıl- 349b/10, 350a/5
andişa kıl- 359b/1
'arza-dâşt kıl- 349a/1
bar-şaraf kıl- 349b/11
çâr-sü-tah kıl- 305b/5
çemenler kıl- 360a/11
dem kıl- 306a/12
farhunda vu mubârak kıl- 348b/2
hâlişa kıl- 349a/1, 350a/3, 359b/3
hal kıl- 306b/11
havz kıl- 360a/8
hayâl kıl- 306a/6, 349b/1
ihtilâf kıl- 349a/6, 349b/14, 350a/1, 350a/1
ihtriyâf kıl- 306b/4
işimni kıl- 360b/5
ma'âş kıl- 349a/5
maşvarat kıl- 360a/1
may terkini kıl- 360b/5
mayl kıl- 306a/3, 306a/4
mubârak kıl- 348a/13
nazm kıl- 360b/14
nigün-sâr kıl- 348b/8
râst kıl- 349a/2
rozi kıl- 348a/12
şarf kıl- 359b/13
şâd kıl- 348b/8

- şar'î kıl- 359b/13
 şükürini kıl- 307a/2
 tacāvuz kıl- 349a/5
 taqşir kıl- 348b/9, 349a/7
 tama' kıl- 350a/4
 tamām kıl- 360a/2
 taşir kıl- 359a/14
 tavba kıl- 360b/6, 360b/6, 361a/1
 tavr kıl- 305b/8, 349b/4
 tekellüf kıl- 349b/6
 te'kidler kıl- 305b/11
 va'da kıl- 305b/8
 zararfat kıl- 360b/7
 zurrâfi kıl- 360b/8
 [= 52]
 kıldur- Kıldurmak, yaptırmak, ettirmek.
 k.-dum (pâra pâra kıldur-) 306b/8
 k.-dum (ihtiyât kıldur-) 306b/9
 [= 2]
 kılıç Kılıç.
 k. çap- Kılıç kullanmak. 348b/9
 [= 1]
 kın Azap, işkence.
 k.+ğa tut- İşkenceye tutmak,
 işkenceye maruz bırakmak, işkence
 etmek. 306b/4
 [= 1]
 kıssa < Ar. *kıssa* Kıssa, hikâye, rivayet.
 k. 305b/1
 [= 1]
 kim 1. (Soru zamiri) Kim, hangi kişi.
 k. 306b/13
 2. (Bağlama edatı) Ki.
 k. 305a/13, 305a/14, 305a/14, 305b/1,
 305b/2, 305b/4, 305b/6, 305b/8,
 305b/9, 305b/9, 305b/11, 305b/11,
 306a/8, 306a/11, 306b/4, 306b/4,
 306b/5, 306b/13, 307a/1, 348a/14,
 348b/4, 348b/6, 348b/6, 349a/3,
 349a/10, 350a/5, 359b/1, 359b/9,
 360a/4, 360b/4, 360b/8, 360b/9,
 360b/10, 361a/2, 361a/2
 k. (andağ kim) 360a/3, 360b/12
 k. (andağdur kim) 359a/9
 k. (ba-vucüd kim) 348a/13
 k. (kérek kim) 360b/1
 k. (né üçün kim) 349a/14, 360b/2
 k. (néçük kim) 305b/6, 349a/11,
 350a/1
 k. (ol kim) 348a/8, 359a/6
 k. (ümüdüm bar kim) 349a/6
 k. (yağşı kim) 305b/10
 [= 50]
 kişi Kişi.
 k. 305b/5, 349a/9, 359a/11, 359a/13,
 359b/4
 k. (hiç kişi) 349b/3
 k.+dür (iş bilir kişi) 350a/5
 k.+lerni 350a/2
 k.+ñ 348b/13, 349a/8
 k.+ni (ér kişi) 306b/6
 k.+ni (hatun kişi) 306b/7
 k.+si 348b/13
 [= 13]
 kitâbat Ar. Mektup, yazı.
 k.+ta 360b/3
 [= 1]
 kivür- Koymak, dahil etmek, içeriye
 sokmak.
 k.-mişler 348b/5
 [= 1]
 konalğa Konaklama parası, harcırah,
 yolluk.
 k.+sı 359b/12
 [= 1]
 kop- Kalkmak, ayağa kalkmak, bir
 yerden doğrulmak.
 k.-madı 306a/13
 k.-tı 306a/14
 k.-tum 306a/8
 [= 3]
 korğan Kale, surlarla çevrili müstahkem
 bir yer.
 k. 359b/7
 k.+nıñ 359b/11
 [= 2]
 korq- Korkmak.
 k. -ku dék (tilge ağızğa sıggusız
 korqku dék vâkı'a) 307a/3
 [= 1]
 koşul- Katılmak, iştirak etmek, iltihak
 etmek, birleşmek, buluşmak, bir
 araya gelmek.
 k.-up 348b/6
 [= 1]
 koy- Koymak, bırakmak.
 k.-may (ihtiyârlarığa koymay)
 349b/12
 k.-miş sên (atın koy-) 348a/13
 k.-up (kişileri koy-) 350a/2

- .-uptur (yigit koy-) 349a/7
 [= 4]
 ozal- Kımıldanmak, hareketlenmek,
 yerinden oynamak
 .-ıp (kõnlüm ozalıp kıldı)
 306a/7
 [= 1]
 kömek Yardım; askerî yardım, yedek
 kuvvet, ihtiyata ayrılmış askerî
 kuvvet.
 k. 360a/12
 [= 1]
 knl Gönül.
 k.+ini (knlini al- Gönlünü almak,
 hoşnut etmek, memnun etmek.)
 350a/4
 k.+m (könlüm bar-ham urdı İim
 bulandı, kusacak gibi oldum.)
 306a/5
 k.+m (könlüm bar-ham urup)
 306a/7
 k.+m (könlüm ozalıp kıldı
 İim bulandı, kusacak gibi oldum.)
 306a/7
 k.+mge (knlmge şubha kti
 Gnlme şüphe girdi,
 řüphelendim.) 306a/10
 k.+mni (knlmni bar-ham
 uranın) 306a/6
 [= 6]
 kp ok.
 k. 348b/2
 k. bol- 360b/4
 [= 2]
 köprek Daha ok.
 k. bol- 305b/6
 [= 1]
 kr- 1. Görmek.
 k.-er 307a/4
 k.-erim (yana kn körerim bıım
 bar kendr) 307a/4
 k.-gey 305b/10
 2. Karřılařmak, rastlamak.
 k.-gen mes 349b/3
 k.-meydr dim 305b/2
 3. Anlamak, kavramak, sezmek.
 k.-dm (hır kördüm kim
 bolmas) 306a/8
 4. Yapmak, etmek.
 k.-gen (iř kr-) 349b/9
 [= 7]
 kterimlik Sabırlı, tahammüllü,
 katlanmasını bilen.
 k. kürek 349a/5
 [= 1]
 linc < Ar. linc Kulun, şiddetli
 karın arsı.
 .+nı 349b/4
 [= 1]
 uryt Ar. Köyler. zb. uryt
 .+nı (vılyt u uryt) 359b/3
 [= 1]
 urbn Kurban arhı; Bbur'un
 komutanlarından.
 .+nı 348b/5
 [= 1]
 us- Kusmak.
 .-a bar- Kusmařa gitmek.. 306a/8,
 306a/9
 .-a yaz- Kusayazmak, kusacak gibi
 olmak. 306a/8, 306a/9
 .-mas dim 306a/10, 306a/10
 .-tılar 306a/14
 .-tum 306a/9
 [= 8]
 uřr Ar. Eksiliklik, noksan.
 .+nı 349a/2
 [= 1]
 kn Gün, gündüz; 24 saatlik zaman.
 k. (bir kn) 360b/7
 k. (tken kn) 306a/5
 k. (yana kn körerim bıım bar
 kendr) 307a/4
 k.+de 349b/11
 k.+i 305a/13, 306a/2, 306b/5, 306b/5,
 306b/10, 306b/10, 306b/11,
 306b/11, 307a/5, 348a/8, 348b/4,
 350a/7, 361a/4
 k. třkee gleye kadar. 306a/13
 [= 18]
 Toplam kelime :..... 284
 Kelime eřiti :..... 183
 Madde başı :..... 69

L

- lağâfat Ar. Letafet, güzellik, hoşluk.
l.+larını 359a/11
[= 1]
Toplam kelime : 1
Kelime çeşiti : 1
Madde başı : 1

M

- ma'âş Ar. Geçim, anlaşma, uyuşma.
m. kııl- Geçinmek, anlaşmak,
uzlaşmak. 349a/5
[= 1]
maclis < Ar. *maclis* Meclis, herhangi bir
sebeple yapılan toplantı.
m.+ınıñ (çağır maclısı) 360b/12
[= 1]
mad Ar. Uzama, yayılma.
m. (madd-ı nazar Gözün görebildiği
kadar uzağa bakma.) 360a/10
[= 1]
mafhûm Ar. Anlaşılma.
m. bolmaydur 349b/5
[= 1]
mahal Ar. 1. Zaman, çağ, yaş.
m.+larıñızdur 348b/9
2. (Son çekim edatı) Zaman.
m.+da (-ür mahalda -diği zaman,
-diğinde) 305b/12
[= 2]
maşşûd Ar. Arzu edilen, istenilen.
m. 349b/5
[= 1]
mâl Ar. Mal, servet, varlık.
m.+dın 359b/12
[= 1]
ma'lûm Ar. Malûm, bilinen.
m. (muşahhaş u ma'lûm bol-)
348a/10
m. bol- Malûm olmak, bilinmek.
350a/7, 359a/7, 359b/6
m. bolma- 306a/4
[= 5]
maña Bk. mén
manı' < Ar. *mâni'* Mani, engel.
m. bol- Mani olmak. 360b/4
[= 1]
marammat Ar. Tamir etme, onarma.

- m.+ı 359b/11, 359b/13, 360a/6
[= 3]
marbûş Ar. Merbut, bağlı, bağlanmış.
m. u mazbûş bol- 359b/2
[= 1]
mar'î Ar. Riayet edilen, uyulan,
yürürlükte olan, geçerli.
m. édi 349a/3
m. tut- Riayet etmek, yürürlükte
bulundurmak. 349a/4
[= 2]
mascid-ı cum'a < Ar. *mascid-i cum'a*
Cami (Kâbil'de devlet ileri
gelenlerinin cuma namazlarını
kıldığı en büyük cami olmalıdır).
m.+ınıñ 359b/12
[= 1]
maşlahat Ar. Maslahat, iş, mesele, konu.
m. bol- 349b/12
[= 1]
maşûr Ar. Yazılı, yazılmış.
m. édi 360b/3
m. bol- Yazılmak. 359b/9
[= 2]
maşrû' Ar. Meşru, İslâm kurallarına
uygun, helâl olan.
m. haş Meşru (helâl olan) zevk.
359a/13
[= 1]
maşrûh Ar. Açıklanmış.
m. bitli- Açıklayarak yazmak. 359b/4
[= 1]
maşvarat Ar. Danışma, bir konu hakkında
fikir alma.
m. kııl- Danışmak, görüşmek, istişare
etmek, müzakere etmek. Krş.
kêneş- 360a/1
[= 1]
mavsûm Ar. Adlandırılmış, adı verilmiş.
m. bol- Adlandırılmak. 360a/10
[= 1]
may Far. Mey, şarap.
m. terkinî kııl- Şarab içmeyi terk
etmek. 360b/5
[= 1]
mayl Ar. Meyil, yönelme, istek.
m. kııl- Meyletmek, yönelmek, istek
duymak. 306a/3, 306a/3, 306a/4
[= 3]
maza Far. Tat, lezzet.

- m. 306a/4, 306a/6
[= 2]
- mazbûf** Ar. Düzenli, derli toplu, düzgün.
m. kişiler Sağlam, güvenilir kişiler.
350a/2
m. (marbûf u mazbûf bol-) 359b/2
[= 2]
- mazmûn** Ar. Karar, fikir.
m.+ı 359b/4
m.+nı 359b/5
[= 2]
- ma'zûr** Ar. Mazur, özürlü.
m. tut- Mazur görmek, hoş görmek,
kusura bakmamak. 360b/9
[= 1]
- mén** Ben.
m. 305a/14, 349a/9, 349a/13, 350a/1,
360b/6
maña Bana. 306b/2, 307a/1, 348a/11,
348a/12, 348b/2
méniñ Benim. 305b/8, 349b/10,
350a/2
méniñ bile Benim ile. 349b/14
[= 14]
- mezkûr** Ar. Zikredilen, adı geçen.
m. bol- Zikredilmek, adı geçmek.
305b/6, 306b/4
[= 2]
- mıŝkâl** < Ar. *mıŝkâl* Miskal, 3¹/₂ g.
değerinde bir ağırlık ölçüsü
(*Bâburname*'de 1 mıŝkâl = 5
mâşa = 40 ratî).
m.+dın 305b/6
[= 1]
- mıŝra** < Ar. *mıŝra* Mısra, manzumeyi
meydana getiren satırlardan her biri.
m. 306b/13
[= 1]
- mîrzâ** < Far. *amîr-zâda* Bey oğlu.
Bâburname'de Timur nesline
mensup erkeklere verilen bir unvan
olarak geçmektedir.
m.+larğa 359b/5, 359b/5
[= 2]
- mu'ammâ** Ar. Muamma, bilmece. Eski
edebiyatta, şiirde birtakım remizler
ve deliller ile çözülebilen bilmeceyi
ifade etmek için kullanılan edebî
terim. Şiirde muamma yapmak
İranlılardan geçmiştir.
- m. (naşr-ı mu'ammâ) 349b/3
[= 1]
- mubârak** Ar. Mübarek, uğurlu, hayırlı,
kutlu.
m. (farhunda vu mubârak kıl-) 348b/1
m. kıl- 348a/13
[= 2]
- muğlağ** Ar. Muğlak, kapalı, çapraşık,
anlaşılması güç.
m. 349b/5
m.+tur 349b/2
m. bol- 349b/7
[= 3]
- muğbala** Ar. Mukabele, karşılıklı gelme.
m.+sıda Karşısında. 360a/9
[= 1]
- mulâzamat** Ar. Mülâzemet, bağlanma,
bağlı olma, bağlılığını bildirme,
güvenini kazanma.
m. u yek-cıhatlık Bağlılık ve
sadakat. 349a/7
[= 1]
- muña** Bk. bu
- munâsıb** Ar. Münasip, uygun.
m. 360a/1
[= 1]
- munça** Bk. bu.
- munda** Bk. bu.
- mundak** Bk. bu.
- mundın** Bk. bu.
- munıñ** Bk. bu.
- musahhâr** Ar. Müsahhar, ele geçirilmiş,
zaptedilmiş olan.
m. (muyassar u musahhâr bol-) 348b/13
m. bol- Ele geçirilmek, zaptedilmek.
348b/14
[= 2]
- muşahhâş** Ar. Müşahhas, tanınmış, ayırt
edilmiş, anlaşılmalı olan.
m. u ma'lûm bol- 348a/10
[= 1]
- muştâklık** Hasretlik ve özlem içerisinde
olma.
m.+lar bile salâm Hasretle selâm.
350a/7
m.+lar bile sağın- Hasretle yad
etmek, anmak. 348a/7
[= 2]

- mutağayyır <Ar. *mutağayyir* Müteğay-
yır, değişen, başkalaşan.
m. (hâlim mutağayyır bol-)
306b/14
[= 1]
- mutaşarri' <Ar. *mutaşarri'* Müteşerri,
şeriata uygun hareket eden kimse.
m. 349a/6
[= 1]
- mutavaccih <Ar. *mutavaccih* Mütevec-
cih, bir yere yönelen, bir yere
gitmeğe karar veren.
m. bol- Hareket etmek, yola çıkmak,
bir yere yönelmek. 359a/11
[= 1]
- muvâfaqat Ar. Razi olma, rıza gösterme,
kabul etme.
m. dağdağası Razi olma, rıza
gösterme sıkıntısı. 360b/4
[= 1]
- muyassar Ar. Müyesser, kolaylıkla
meydana gelen, kolay olan.
m. u musahhar bol- 348b/13
[= 1]
- mülk < Ar. *mul* Mülk, devlet, memleket,
ülke.
m.+niñ ('umdatu'l-mülk) 359b/8
[= 1]
- Toplam kelime : 79
Kelime çeşiti : 60
Madde başı : 52

N

- nâ-hoş Far. Hoş olmayan, kötü.
n. 306a/4, 306a/6
[= 2]
- nâ-ma'mûr Far. Memnun, hoşnut
olmayan.
n. bol- Memnun, hoşnut olmamak.
359b/8
[= 1]
- nâ-marbûfluk Bağlı olmama hâli; devlet
idaresindeki iktidar boşluğu,
başbozukluk, çok başlılık.
n.+ını (nâ-marbûfluğunu) 359a/14
[= 1]
- nâ-mazbûş Far. Düzenli olmayan,
düzensiz.
n. 359b/8

- [= 1]
- namâz-ı diğer <Far. *namâz-ı diğer*
İkinci vakti.
n. 306a/2
[= 1]
- nân Far. Ekmek.
n. 305b/13
n.+nı (yupka nan) 305b/13
[= 2]
- narı (Son çekim edatı) Öte, sonra.
n. (mundın narı) 349b/7
[= 1]
- naşr Ar. Nesir.
n.-ı mu'ammâ Muamma nesir.
349b/2
[= 1]
- nav' Ar. Çeşit, türlü, cins.
n. (bir nav') 359a/8
[= 1]
- navbat Ar. Nevbet, defa, kez.
n. (bir navbat) 306a/9
n. (iki navbat) 349b/11
n. (iki üç navbat) 306a/7
[= 3]
- nażar Ar. Bakma, göz atma.
n.+ı (madd-ı nażar) 360a/10
[= 1]
- Nażar-gâh Far. Bâbur'un Kâbilde, Hoca
Beste denilen yerin güneybatı
tarafında, bir güzergâh karşısına
yaptırdığı bahçenin adı.
N.+ğa 360a/10
[= 1]
- nażm Ar. Nazım, mısralardan meydana
gelen kafiyeli ve ölçülü anlatım
biçimi.
n. kıl- Manzum olarak yazmak.
360b/14
[= 1]
- né (Soru zamiri) Ne, hangi.
n. 307a/2, 307a/2
n. şavr Ne şekilde, nasıl. 359a/13,
359b/2
(Bağlama edatı) Çünkü.
n. için kim 349a/14, 360b/2
[= 6]
- néçe Nice, kaç.
n. (bir néçe) 306a/12, 360b/1
[= 2]
- néçük Nasıl.

- n. 359a/11
n. **kim** 1. Nasıl ki. 350a/1
2. (Bağlama edatı) Nitekim. 305b/6,
349a/11
[= 4]
néme Nesne, şey.
n. (bir néme Biraz.) 305b/6
n. émiş 306b/13
n.+ler 306b/12
n. (éligidin néme yé-) 305b/1
[= 4]
nigün-sâr Far. Baş aşığı.
n. **kııl**- Utandırmak, mahcup etmek,
rezil etmek. 348b/8
[= 1]
nihâl Far. Fidan, taze sürgün.
n.+lar tik- 360a/11
n.+lar tiktür- 360a/9
[= 2]
Nil-âb Pakistan'ın Pencap eyaletinde,
Revalpindi iline bağlı Attock
ilçesinin güneyinde, Sind (Indus)
ırmağı üzerinde bulunan bir yerin
adı.
N.+kaçça 360a/14
[= 1]
nîm-kâre <Far.nîm-kâra Yarım kalmış iş.
n. 359b/14
[= 1]
Toplam kelime :..... 38
Kelime çeşiti :..... 31
Madde başı :..... 21

O

- oçak** Ocak, mutfakta yemek pişirilen yer.
o.+ka 306a/2
[= 1]
oç (Kuvvetlendirme edatı) Tam, tamı
tamına, mutlaka.
o. 349a/2, 360a/2, 360a/14
[= 3]
oçu- Okumak.
o.-may sên 349a/14
o.-r 349a/14
o.-sa bol- Okunabilmek. 349b/2,
349b/5
o.-y alma- Okuyamamak. 349b/1
o.-y almas édiñ 349b/1

- [= 5]
oçuğuç Okuyucu, okuyan.
o.+ğa 349b/8
[= 1]
ol 1. (Sıfat) O.
o. 305b/8, 305b/10, 305b/14, 306a/11,
306b/6, 306b/7, 306b/8, 306b/13,
359b/4, 359b/8, 359b/11, 360b/11,
360b/14
2. (Zamir) O.
o. 306b/9, 306b/14, 349a/6, 349a/7
o. **bâbta** O hususta, o konuda. 359b/1
o. **cihattın** O yüzden, ondan dolayı.
349b/7
o. **kim** 348a/7, 359a/6
o. **sarılar** O taraflar. (Bâbur
Hindistan'da olduğu için Maverâün-
nehir, Horasan ve Kâbil taraflarını
kastetmektedir.) 350a/1, 359a/7
o. **vilâyatlar** Maverâünnehir, Horasan
ve Kâbil taraflarındaki vilâyetler.
359a/11
o. **vilâyat** Kâbil vilâyeti. 359b/6
o. **yüzdegi** bu yüzdegi O taraftaki
(Maverâünnehir ve Horasan tarafı)
ve bu taraftaki (Kâbil tarafı). 348a/9
o. **dunyâdın kél-** Öbür dünyadan
(ahretten) gelmek, ölümden dön-
mek. 306b/2
olar Onlar. 306a/14
alarnıñ 349b/10
anda Onda. 306a/6
andaç kim Öyle ki, öylesine ki, o
derece ki. 360a/3, 360b/12
andaçdur kim O kadardır (derecedir)
ki. 359a/9
andın Ondan 306a/6
andın soñra Ondan sonra. 306a/13
anı Onu. 350a/3, 350a/5
anıñ Onun. 349a/2, 349a/6, 350a/5,
359b/12
anıñ bile Onunla. 349a/5
anıñ soñıça Onun ardınca. 305b/9
[= 43]
ol- Olmak. Krş. bol-
o.-up édim (hâsta ol-) 306b/3
[= 1]
on On.
o. **altı** 305a/13
o. **bir** 348b/4

- o.+ıda 348a/8
o. üç 350a/8
[= 4]
oşal Şu, tam şu.
o. vilâyetler Maveraünnehir, Horasan
ve Kâbil taraflarındaki vilâyetler.
349a/2
[= 1]
oşandağ Tam o şekilde, tam öyle.
o. 350a/1
o. oğ 360a/2
[= 2]
oşbu (Sıfat) Bu, tam bu.
o. 359b/5, 360b/1
o. cıhatındur 349b/6
[= 3]
oşol Şu, tam şu.
o. haftada 360b/1
[= 1]
otur- Oturmak, ikâmet etmek, yaşamak.
o.-ğıl 348b/14
[= 1]
otuz Otuz.
o. (târih)-ı toğuz yüz otuz üç
305a/13
[= 1]
Toplam kelime : 69
Kelime çeşiti : 42
Madde başı : 13

Ö

- öl- Ölmek.
ö.-er hâlatka yét- Ölmek üzere
olmak. 306b/13
ö.-medl 306a/14
[= 2]
örgeñ- Alışmak.
ö.-ip édi 349b/14
[= 1]
öt- 1. (Zaman için) Geçmek.
ö.-ken (bu ötken iki yılda)
360b/11
ö.-ken kün Geçen gün. 306a/5
ö.-ken yıl 360b/11
2. Sona ermek, tükenmek, bitmek.
ö.-ti 307a/4
[= 4]
öz Öz, kendi.
ö. 'amalığa giriftâr bol- Kendi

- ettiğini bulmak, yaptığı kötü davranışın karşılığını çekmek. 306b/9
ö. fazl u keremi bile 348b/3
ö.+i 350a/2
ö.+uñ 348a/13, 349a/3
[= 5]
özge Başka, bundan başka, ayrıca.
ö. 348b/1
[= 1]
Toplam kelime : 13
Kelime çeşiti : 12
Madde başı : 5

P

- pāça Far. Ayak (Kelime anlamı "küçük ayak" demektir).
p. (dast u pāça bol-) 306a/1
[= 1]
pād-şāhlık Padişahlık, padişah olma hâli.
p. 349a/12
p. bile 348b/10, 349a/13
p.+ta 349a/10
[= 4]
pahar Hint. Hindistan'da bir gece ve gündüzün sekizde birine eşit zaman parçası, üç saat.
p.+ğa yavuç (bir pahar) 306a/12
[= 1]
pāk Far. Pak, temiz, saf, duru.
p. alfāz Duru sözler. 349b/7
[= 1]
panc-şanba Far. Perşembe, haftanın beşinci günü.
p. küni Perşembe günü. 350a/7, 361a/3
[= 2]
pāra Far. Pare, parça.
p. para kıldur- Parça parça ettirmek, parçalattırmak. 306b/8
[= 1]
parişān Far. Perişan, dağılmış hâlde olan, karmakarışık; acınacak hâlde, zavallı, kederli, kaygılı.
p.+dur mén 360b/5
[= 1]
paşimān Far. Pişman, nadim olan.
p.+dur mén 360b/6

p. bol- Pişman olmak. 360b/6
[= 2]
pergene < Hint. *pargana* Hindistan'da vilâyete bağlı bir yerleşim birimi. *Bâburname*'de küçük vilâyetlere (vilâyetçe) Semerkand ve Buha-ra'da tûmen, Andican ve Kaşgarda orçın, Hindistan'da ise pergene denildiği ifade edilmektedir. *Ekber-name*'nin müellifi Ebulfadl'a göre Hindistan'da vilâyete şûba, ona bağlı yerleşim birimlerine ise sarkâr ve pargana adı verilmektedir. Meselâ Delhi merkez sûba'sında 8 sarkâr ve 237 pergene bulunmaktadır. (Bk. Y. Hikmet Bayur, Hindistan Tarihi, c. II, 2. Baskı, Ankara 1987, s. 460).

p. 305b/8

[= 1]

puşta Far. Tepe.

p. 360a/8

[= 1]

Toplam kelime :..... 15

Kelime çeşiti :..... 13

Madde başı :..... 10

R

rabî'u'l-avval Ar. Kamerî takvime göre Arabî ayların üçüncüsü.

r. ayı 305a/13, 307a/5, 348a/8, 350a/7

[= 4]

raf' Ar. Kalkma, çıkma, gitme.

r. (hâırdın raf' bol-) 360b/14

[= 1]

ra'ıyyat < Ar. *ra'ıyyat* Raiye, halk, teba.

r. 359b/8

[= 1]

râst Far. 1. Doğru, gerçeğe uygun.

r. émes 349b/3

r. kélmes Uygun düşmez. 348b/10, 349a/13

2. Tamamlama.

r. kııl- Tamamlamak, eksik kalmış bir hususu düzeltmek. 349a/2

3. Tam, tam olarak.

r. 349a/9

[= 5]

ra'y Ar. Rey, fikir, düşünce, görüş.

r.+ı bile 350a/5

r. u tadbîrlik Görüş sahibi ve tedbiri elden bırakmayan. 349b/9

[= 2]

rayâhîn Ar. Reyhanlar, fesleğenler.

r. tik- 360a/12

[= 1]

rızâ < Ar. rızâ' Razi olma, hoşnutluk.

r.+mnı tile- 349b/10

[= 1]

roşan Far. Ruşen, aydınlık, açık, belirgin.

r. 349b/7

[= 1]

rozî Far. Ruzî, kısmet, nasip.

r. kııl- Nasip etmek, eriştirmek, göstermek. 348a/12

[= 1]

rubâ'î Ar. Rubaî, dört mısradan oluşan nazım şekli.

r. 360b/4, 360b/11

[= 2]

rûy Far. Yüz, çehre.

r. bér- Ortaya çıkmak, belirlemek; meydana gelmek. 305a/14

[= 1]

Toplam kelime :..... 20

Kelime çeşiti :..... 15

Madde başı :..... 11

S

sa'âdat Ar. Saadet, mutluluk.

s. bile (davlat u sa'âdat) 348b/2

[= 1]

şafra'î Ar. Saraya, öde benzer.

ş. sohta Safraya benzer tortu (telve). 306b/12

[= 1]

sağın- Yad etmek, hatırlamak, anmak.

s.-ıp (muştaklıklar bile sağın-) 348a/7

[= 1]

sağla- Saklamak, muhafaza altına almak, bir yere kapamak, göz altına almak.

Krş. sağla-

s.-ğaylar 306a/11

[= 1]

şâhib < Ar. *şâhib* Sahip.

ş.-ı vuķuf Haberdar edilmiş,

- bildirilmiş, bilgi verilmiş. 350a/6
[= 1]
- sağla-** 1. Saklamak, muhafaza altına almak, bir yere kapamak, göz altına almak. Krş. sağla-
s.-ğaylar 306a/11
2. Alıkoymak, yanıda bulundurmak.
s.-dım 305b/3
[= 2]
- sağlat-** Saklatmak, muhafaza altına aldurmak, göz altına aldurmak.
s.-ıp 306a/11
[= 1]
- şaın** Ar. Bir yapının ortasında veya önündeki geniş alan.
s.-ı 360a/3
s.-ı bile 360a/4
[= 2]
- sal-** 1. Salmak, koymak.
s.-ğay 305b/8
s.-mas 305b/11
s.-may 305b/10
s.-sa édi 306a/1
s.-ur 305b/10, 305b/13, 305b/14
2. Yapmak, inşa etmek.
s.-sun ('ımārat sal-) 360a/3
[= 8]
- salāh** Ar. Düzeltme, iyileşme, iyi olma.
s.-ı davlat bol- Talihi iyi (açık) olmak, işi yolunda gitmek. 348b/6
[= 1]
- salām** Ar. Selām, uzakta bulunan bir kimseye mektup aracılığı ile esenlik dileme.
s. (ārüzmandlık bile salām) 361a/3
s. (muştaklıklar bile salām) 350a/7
s. dé- Selām etmek, uzakta bulunan bir kimseye mektup aracılığı ile esenlik dilemek. 348a/7, 359a/6
[= 4]
- saldur-** Koydurmak, attırmak.
s.-dum 306b/9
[= 1]
- sāmān** Far. Düzen, tertip, intizam.
s. tap- Düzeltmek, yoluna girmek. 359a/8
[= 1]
- Samarqand** Semerkand; Özbekistan'da yönetim birimi (oblast) ve yönetim

biriminin merkezi şehir. M.Ö. 4. yüzyılda Makarna adı ile anılan Semerkand, Batı Türkistan'da, Maveraünnehir'in Buhara ile birlikte en eski şehirlerinden biridir. Zerefşan (Soğd) ırmağının güney kıyısında bulunmaktadır. Kuzeyde Nuratağ ve Aktağ dağları, güneybatıda Karnabçul bozkırı, güneydoğuda da Zerefşan dağlarının batı ucu bulunur. M.Ö. 329'da Büyük İskender tarafından ele geçirilen şehir, M.S. 6. yüzyılda Türklerin, 8. yüzyılda Arapların, 9-10. yüzyıllarda Samanilerin, 11-13. yüzyıllarda ise Karahanlılar, Selçuklular ve Hitay Moğollarının hakimiyetinde kalmıştır. Cengiz Han tarafından 1220 yılında ele geçirilen ve yakılıp yıkılan şehir, 1369'dan sonra yeniden imar edilmeğe başlanmış ve Timurlu devletinin başşehri olmuştur. Bâbur, Semerkand'a üç defa sefer düzenlemesine rağmen, üçünde de uzun süre başarılı olamamıştır. Birinci seferini 1497 yılında, henüz 15 yaşında iken, amcasının oğlu Baysungur Mirza'ya karşı düzenlemiş, 7 ay süren kuşatmadan sonra şehri ele geçirmiştir. Fakat beyleri ile düştüğü anlaşmazlık yüzünden birkaç ay sonra terk etmek zorunda kalmıştır. İkinci seferini 1500 yılında, 19 yaşında iken gerçekleştirmiştir. Şehri ele geçirdikten kısa bir süre sonra, Şibanî Han ile Seripül'de yapılan meydan savaşını kaybedince, üç dört ay süren süren muhasaradan sonra şehri Şibanî Han'a bırakmak zorunda kalmıştır. Bâbur'un Semerkand'a yaptığı üçüncü seferi 1511 yılında olmuştur. Şibanî Han'ın ölümünden sonra, Şah İsmail gibi güçlü bir müttefiki arkasına alarak, önce Hisar ve Buhara, ardından da Semerkand ve Taşkend'i ele geçirmiş, fakat 1512 yılında yine Özbeklere yenilince, Türkistan'ı bırakarak

- yönünü tamamen Hindistan'a çevirmişdir.
S. 348b/6, 348b/14
S.+ta 348b/14
[= 3]
saña Bk. sen.
sapkun Çevrilmiş, saptırılmış (?). Krş. satkun
s. al- (Akar su için) Çevirmek, saptırmak (?). 360a/7
[= 1]
sar-ancâm Far. Netice, sonuç, bir olayın sonucu.
s. tap- Sone ermek, son bulmak, sonuca ulaşmak. 359a/10
[= 1]
sar-ğad Far. Sınır, hudut.
s. (yığlamak sar-ğaddığa yét-) 360b/13
[= 1]
şarf Ar. Harcama, masraf etme.
ş. kı1- Sarf etmek, harcamak. 359b/13
[= 1]
sarı (Son çekim edatı) Doğru, taraf, yön.
s. 360a/5
s.+ğa 348b/6
s.+lar 350a/1, 359a/7
[= 4]
satkun Satın. Krş. sapkun
s. al- Satın almak, tedarik etmek. 360a/7
[= 1]
se-şanba < Far. *sih-şanba* Salı, haftanın üçüncü günü.
s. küni Salı günü. 306b/11, 307a/5, 348b/4
[= 3]
séviz Sekiz.
s. (yéti séviz) 359b/1
[= 1]
sén Sen.
s. 348b/14, 349a/3, 349a/6, 349b/14
saña Sana. 348a/10, 348a/11, 348a/12, 348b/2, 348b/6, 349a/3, 349b/8
séndin Senden. 349a/8
séniñ Senin. 348b/13
[= 13]
sép- Serpmek, saçmak.
s.-er 305b/14
s.-se édi 306a/1
[= 2]
sévünç Sevinç, istenen bir olayın olmasıyla duyulan coşku.
s.+lerni 348a/11
[= 1]
Seyyid Kâsım Bâhur'un beylerinden.
S. 360a/12
[= 1]
sığ- Sığmak. Krş. sık-
s.-ğusız (tilge ağızğa sığğusız korğku dék vâkı'a) 307a/3
[= 1]
sık- Sığmak. Krş. sığ-
s.-kuzuz 307a/3
[= 1]
siz .Siz.
s. 361a/1
s.+lerniñ Sizlerin. 348b/8
[= 2]
soğta Far. Tortu, posa ya da telve gibi şey.
s. dék (şafra'î soğta) 306b/12
[= 1]
soñ 1. (Son çekim edatı) Son, sonra.
Krş. soñra
s. (-dın soñ) 306a/10, 349b/1, 359a/10
s. (mundın soñ) 359b/7
2. Arka, ard.
s.+ıça (anıñ soñıça) 305b/9
[= 5]
soñra (Son çekim edatı) Sonra. Krş. soñ
s. (andın soñra) 306a/14
s. (-dın soñra) 349a/9
[= 2]
sor- Sormak, sorgulamak.
s.-ğaylar 306b/7
[= 1]
soydur- Yüzdürmek, derisini soydurmak.
s.-dum (tirikley térisini soydur-) 306b/8
[= 1]
söz 1. Söz.
s. 348a/7, 359a/6
s.+i bile 349b/10
s.+leridin (ağız sözleri) 350a/6
s. ün Söz ve ses. 349b/13
2. Bahane.
s. ('uzr u söz kalma-) 359b/7
[= 6]

su Su, akar su.

s.+y1 360a/6

s.+y1 (bir tégirmen suyu) 360a/7

s.+y1ğa 360a/5

s.+yını 360a/8

[= 4]

şuḥbat Ar. Sohbet, içki meclisinde dostça arkadaşça yapılan karşılıklı konuşma.

ş. u çağır 361a/1

ş. tut- Sohbet etmek, içki meclisinde dostça, arkadaşça karşılıklı konuşmak. 361a/2

[= 2]

Sulḥān Muḥammad Baḥşı Bâbur'un beylerinden.

S.+ğa 306b/4

[= 1]

Sulḥān Vays Han Mirza ya da Mirza Han olarak da bilinmektedir. Timur neslinin Miranşah kolundan; Bâbur'un amcası Sultan Mahmud Mirza ile teyzesi Sultan Nigâr Hanım'ın oğlu. Bedaḥşan hakimi (ö. 1521).

S.+nıñ 350a/4

[= 1]

sür- Sürmek, devam etmek.

s.-di 306b/11

[= 1]

süt Süt.

s. 306b/10, 306b/10, 306b/11

s.+ke 306b/11

[= 4]

Toplam kelime : 90

Kelime çeşiti : 70

Madde başı : 42

306b/11

[= 2]

şarḥ Ar. Açıklama, ayrıntılı olarak anlatma.

ş.+1 bile 306b/5

ş. u baş 306b/7, 307a/3

[= 3]

şar'ī Ar. Şeriata ait, şeriatla ilgili.

ş. kı1- Şeriata uygun hareket etmek. 359b/13

[= 1]

şāyad Far. (Bağlama edatı) Belki, her hâlde.

ş. 359b/6

[= 1]

Şir Aḥmad Hoca. Kelân'ın sohbet arkadaşı.

Ş. 361a/2

[= 1]

şirin Far. Şirin, güzel, hoş.

ş. 360a/3

[= 1]

şubha Ar. Şüphe.

ş. (kōñlümge şubha kéçti) 306a/10

[= 1]

şugün Far. Uğur.

ş. tut- Uğur saymak. 350a/3

[= 1]

şükür < Ar. *şukr* Şükür, Tanrıya duyulan minneti dile getirme.

ş. 306b/12, 348a/10

ş. Téñrige 307a/4

ş.+ini (şükürini kı1-) 307a/2

[= 4]

Toplam kelime : 17

Kelime çeşiti : 14

Madde başı : 11

Ş

şād Far. Sevinçli, neşeli.

ş. kı1- Sevindirmek. 348b/8

[= 1]

Şamsu'd-dīn Muḥammad Hoca Kelân'ın adamlarından.

Ş. 359a/6

[= 1]

şanba Far. Cumartesi, haftanın yedinci günü.

ş. küni Cumartesi günü. 306b/10,

T

ṭā Tı, Çağatay alfasesinin on dokuzuncu harfi.

ṭ. bile 349b/4

[= 1]

ta'ālā Ar. "Yüksek olsun" anlamına gelen ve Tanrı adından sonra zikredilen saygı sözü.

t. (inşā allahu ta'ālā) 348b/8

t. (Téñri Ta'ālā) 348a/11, 348b/3,

- 359a/9
t.+dın (Téñri Ta'älä) 359a/9
t.+niñ (Téñri Ta'älä) 307a/1
[= 6]
- tabağ Ar. Tabak, yemek kabı.
t.+ğa 305b/10
[= 1]
- tacāvuz Ar. Tecavüz, başkasının hakkına el uzatma.
t. kılma- 349a/4
[= 1]
- tadbirlik Tedbirli, önceden hazırlıklı davranan, tedbirini zamanında alan.
t. (ra'y u tadbirlik) 349b/9
[= 1]
- tafşil Ar. Ayrıntılı olarak açıklama
t.+ı 305a/14
[= 1]
- tağyir Ar. Değiştirme.
t. bér- Değiştirmek. 349b/1
[= 1]
- tağşir Ar. Bir işi eksik yapma, bir işte kusur etme.
t. kılma- 348b/9, 349a/7
[= 2]
- tañma' Ar. Tamah, aç gözlülük, hurs.
t. kılma- 350a/4
[= 1]
- tamām Ar. 1. Tamam, bütün.
t. kıl- Tamamlamak, bitirmek. 360a/2
2. Tamamen, bütünüyle, tam olarak.
t. 349b/5, 359a/14, 360b/14
[= 4]
- tanışlık Sıkıntı, darlık, meşakkat.
t. tart- Sıkıntı çekmek, 360b/2
[= 1]
- tañla Erte, bir günün arkasından gelen zaman.
t.+sığa Ertesi gün. 306a/11, 306a/14
[= 2]
- tap- Bulmak, erişmek.
t.-ğay (sar-ancām tap-) 359a/10
t.-ıp (sāmān tapıp kél-) 359a/8
t.-tı (hātır muña qarār tap-) 359b/1
[= 3]
- tapıl- Bulunmak, görülmek, tanık olunmak.
t.-mas Bulunmaz, görülmez, benzersiz. 348b/4
- [= 1]
- tar Dar, yetersiz, sınırlı, sıkıntılı.
t. 360b/2
[= 1]
- taraddud Ar. Tereddüt, kararsızlık.
t. (dağdağa vu taraddud) 307a/5
t. kéçme- (Akıldan) Tereddüt geçmemek, kararsızlık geçmemek. 307a/2
[= 2]
- taraf Ar. Taraf, yön.
t.+ıda 360a/8
[= 1]
- tarçima < Ar. *tarçama* Tercüme, bir metni bir dilden başka bir dile çevirme. Özb. *tarçima*
t.+nı 360b/14
[= 1]
- tarh Ar. Bina yapımı için hazırlanan plân, çizim.
t. 360a/2
t. bile 360a/1, 360a/11
[= 3]
- tarhlık Belirli bir düzene, plâna göre yapılan, plânlı, ölçülü, hesaplı.
t. 360a/3
[= 1]
- tarih Ar. Tarih, bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren kelime.
t.+dın burunraq (bu tarih) 305b/2
t.-ı toquz yüz otuz üç 933 tarihinde. 305a/13
[= 2]
- tarik Ar. Terk eden, bırakan, vaz geçen.
t. (täyib u tarik bol-) 359a/12
[= 1]
- tart- 1. Sunmak, vermek, arz etmek.
t.-arda (aş tart-) 305b/12
t.-tılar (aş tart-) 306a/2
2. Çekmek, katlanmak, yaşamak.
t.-arlar (tanışlık tart-) 360b/3
t.-ıp (cān tart-) 348b/9
3. Çizmek
t.-kan 360a/2
[= 5]
- ta'sir Ar. Tesir, etki.
t. kıl- Tesir etmek, etkilemek. 359a/14
[= 1]
- taş Taş.
t. bile 306a/13

- [= 1]
taşla- Dışarıya atmak,
t.-r 306a/2
[= 1]
taşvış Ar. Sıkıntı, güçlük, zorluk.
t. 349b/8
t. bile 349b/2
[= 2]
tattur- Tatturmak.
t.-urlar érmış 305b/12
[= 1]
tavba Ar. Tövbe.
t.+nū 361a/3
t. vādīsıda Tövbe yolunda, tövbe
hususunda. 360b/4
t. kıl- Tövbe etmek. 360b/6, 360b/6,
361a/1
[= 4]
tavr Ar. Hâl, durum, şekil.
t. (her tavr kılıp) 305b/8, 349b/4
t. (né tavr) 359a/13, 359b/2
[= 4]
tavuşkan Tavşan.
t. aşı Tavşan yemeği. 306a/2
[= 1]
täyib < Ar. *tā'ib* Tövbe eden.
t. u tārık bol- Tövbe eden ve terk
eden olmak. 359a/12
[= 1]
ta'yin Ar. Tayin, bir göreve getirme.
t. bol- Tayin olmak. 360a/12
[= 1]
téğirmen Değirmen.
t. (bir téğirmen suyu) 360a/7
[= 1]
tekellüf < Ar. *takalluf* Özenme, gösterişli
bir şekilde yapmağa çalışma.
t. kıl- Tekellüf etmek, özenmek.
349b/6
[= 1]
te'kid < Ar. *ta'kid* Sağlamaştırma,
üsteleme.
t.+ler kıl- Sağlamaştırmak, üstele-
mek. 305b/11
[= 1]
tengî Far. Dar geçit, boğaz.
t.+niñ 360a/4
[= 1]
Téñiri Tanrı.
T. 306b/2, 348a/13, 348b/1, 348b/12,
348b/14, 350a/1
T.+ge (şükür Téñrige) 307a/4
T.+niñ 348b/7
T. Ta'āla 307a/1, 348a/11, 348b/3,
359a/8, 359a/9
T. üçün Allah için, Allah aşkına,
gerçekten. 360b/10
T. yétkürse Allah kısmet (nasip)
ederse. 359a/10
[= 15]
téri Deri.
t.+sini (tirikley térisini soydur-)
306b/8
[= 1]
terk < Ar. *tark* Terk, bırakma.
t.+ini (may terkini kıl-) 360b/5
[= 1]
tırýāk-ı fārûk < Far. *tiryāk-i fārûk* <
Yun. *theriakos* Panzehir.
t.+nı 306b/11
[= 1]
tik- Dikmek, yetiştirmek için bir bitkiyi
toprağa yerleştirmek.
t.-mek kérek (nihállar tik-)
360a/11
t.-mek kérek (rayāhin tik-)
360a/12
[= 2]
tikke Lokma, parça.
t. 306a/4, 306a/5
[= 2]
tiktür- Diktirmek.
t.-üp édim (nihállar tiktür-)
360a/9
[= 1]
til Dil, lisan.
t. bile 307a/2
t.+ge ağızğa sıggusız kórkkü dék
vākı'a Dile ağıza alınmayacak
derecede korkunç vak'a. 307a/3
[= 2]
tile- 1. Dilemek, istemek, arzu etmek.
t.-r sén (rıžāmnı tile-) 349b/10
2. Çağırarak, davet etmek, bir yere
gelmesini istemek.
t.-dim 359b/3
t.-p 348b/5
[= 3]
tirikley Diri, canlı, hayatta.
t. térisini soydur- Diri diri derisini

yüzdürmek. 306b/8
[= 1]
tiril- Dirilmek, yeniden sağlığını kazanmak.
t.-dim 306b/3
[= 1]
toğ- Doğmak.
t.-dum mén 306b/3
[= 1]
toğuz Dokuz.
t. (târih-ı toğuz yüz otuz üç) 305a/13
[= 1]
tol- Dolmak.
t.-masa 359b/8
[= 1]
tola < Skr. *tolaka* Hindistanda 2¹/₂ miskal değerinde bir ağırlık ölçüsü. Beveridge'e göre 145 oz (*ounce*); *Bâburname*'de 12 mâşa = 1 *tola* = 96 ratî.
t. 305b/5, 305b/6
[= 2]
tört Dört.
t. 305b/8
t. (üç dört ay) 305b/1
t.+ini 305b/3
[= 3]
tut- 1. Tutmak, görmek, saymak, farz etmek, kabul etmek, değerlendirmek.
t.-uñ (ma'zûr tut-) 360b/10
t.-uptur mén (şugün tut-) 350a/3
2. Maruz bırakmak, kötü bir olayın etkisinde bırakmak.
t.-ar (kınğa tut-) 306b/4
3. Korumak, muhafaza etmek, esirgemek.
t.-a bér- Tutuvermek. 348b/2
4. Etmek.
t.-kay siz (şuhbat tut-) 361a/2
t.-up (mar'î tut-) 349a/4
[= 6]
Tutum Dara Kâbil'in kuzeyinde, Pervan yolu üzerindeki Hupyan geçitinin 25 km güneybatısında bulunan bir vadinin ve ırmağın adı.
T. suyu 360a/8
[= 1]
tüfek Far. Fitilli tüfek, arşebüz; barutun

icadından sonra yapılan ilk ateşli silâhlardan fitille ateşlenen tüfek. 15. yüzyılda İspanya'da icat edilmiş, fitille ateşlenen yivsiz bir tüfek olup 20 m mesafede etkilidir. Arkebüz çok ağır bir silâh olduğundan ancak iki kişi tarafından taşınabilmekte ve yere çakılmış bir dayanak üzerine konarak ateşlenebilmekteydi.
t. bile attur- Tüfekle vurdurmak. 306b/9
[= 1]
tüfek-andâz Far. Tüfek kullanan.
t.+lar bile 360a/13
[= 1]
tügmelik Düğmeli, düğmeleri olan.
t. çekmen Düğmeli kaftan. 360b/8
[= 1]
tüş Öğle, gün ortası. *Abuşka*, "Günün kızmağa başladığı zaman, kaba kuşluk vakti."
t.+keçe (kün tüşkeçe) 306a/13
[= 1]
tüş- Düşmek, bulunmak.
t.-ken için 360a/9
[= 1]
Toplam kelime :..... 119
Kelime çeşiti :..... 93
Madde başı :..... 60

U

'ulûfa Ar. Ulûfe, Yolculukta at yemi için ödenen para; harçlık.
'u. 359b/12
[= 1]
uluk Ulu, büyük.
u. 306a/1, 349b/8
u.+lar 349a/5
[= 3]
umarâ Ar. Ümera, emirler, beyler.
u. 306b/6
[= 1]
'umdat Ar. Esas, dayanak, direk.
'u. u'1- m ü l k Devletin direği (yöneticisi). 359b/8
[= 1]
unut- Unutmak.
u.-kay 359a/11

- [= 1]
 ur- Vurmak.
 u.-dı (köñlüm bar-ham ur-) 306a/5
 u.-dılar 306a/13
 u.-ğanın (köñlüm bar-ham ur-) 306a/6
 u.-up (köñlüm bar-ham ur-) 306a/8
 [= 4]
 Ustâd Hâsan 'Alî Mimar; Kâbil'de bir binanın plânını çizmiş, inşaatına başlamış, fakat bitirememiştir. Bâbur bu sebeple Hoca Kelân'a gönderdiği mektupta, Üstad Hasan Ali'nin Üstad Sultan Muhammed ile istişarede bulunup, ya kendi çizdiği plân üzerinde çalışarak, ya da beraberce hazırlayacakları güzel bir plânla inşaatı bitirmelerini emretmiştir.
 U. 359b/14, 360a/1
 [= 2]
 Ustâd Muḥammad Amîn Cêbeçi Bâbur'un Kâbil'de bulunan adamlarından.
 U.+niñ 360a/13
 [= 1]
 Ustâd Sulṭân Muḥammad Bâbur'un Kâbil'de bulunan mimarlarından.
 U. bile 360a/1
 [= 1]
 üstâḥâna Far. Teklifsizce, çekinmeden, samimî şekilde.
 ü. 349b/14
 [= 1]
 'uzmâ Ar. En büyük.
 'u. (vâkı'a-ı 'uzmâ) 305a/13
 [= 1]
 'uzr Ar. Özür, mazeret.
 'u. u söz ḳalma- Mazaret ve bahane kalmamak. 359b/7
 [= 1]
 Toplam kelime : 18
 Kelime çeşiti : 16
 Madde başı : 12
- Ü**
- üç Üç.
 ü. (bu iki üç yıl) 349a/8
- ü. (iki üç navbat) 306a/7
 ü.+ide (on üç) 350a/8
 ü.+te (târiḥ-ı toḳuz yüz otuz üç) 305a/14
 ü. dört ay 305b/1
 [= 5]
 üçün (Son çekim edatı) İçin.
 ü. 360a/9, 360a/10, 360b/10
 ü. (né üçün kim) 349a/14, 360b/2
 [= 5]
 ümid Far. Ümit, umut.
 ü. 359a/9
 ü.+im bar kim Ümit ederim ki, umarım ki. 349a/6
 [= 2]
 ün Ün, ses.
 ü.+ge (söz ün) 349b/13
 [= 1]
 üst 1. Üst, bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yüzü.
 ü.+ige 360a/8
 2. Bir şeyin dış yüzü, yüzeyi, görülen tarafı.
 ü.+ide 306a/7
 ü.+idin 306a/3
 ü.+ige 305b/13, 305b/13, 305b/14, 306a/1
 3. İlgilenilen, üzerinde uğraşılan konu.
 ü.+ige (iş üstige bar-) 349b/9
 [= 7]
 üzüm Üzüm.
 ü. dék 359a/12
 [= 1]
 Toplam kelime : 21
 Kelime çeşiti : 16
 Madde başı : 6
- V**
- va'da Ar. Vaat, söz verme.
 v. ḳıl- Vaat etmek, söz vermek. 305b/8
 [= 1]
 vâdi Ar. Vadi, tarz, yol, husus, konu.
 v.+sıda (tavba vâdisı) 360b/4
 [= 1]
 vâkı' < Ar. vâkı' Vaki, olan, vuku bulan.
 v.+nı (bayân-ı vâkı') 306b/7

- v. bol- Vaki olmak, olmak, vuku bulmak. 307a/2
[= 2]
- vākī'a < Ar. *vāki'a* Vakıa, olmuş bir iş, gerçek.
v. édi (tilge ağızğa sığgusız korçku dék vākī'a) 307a/3
v.-ı hâyıla Korkunç vak'a, başa gelen korkunç bir iş. 306b/14
v.-ı 'uzmā Büyük vak'a. 305a/13
[= 3]
- va'l-'uhdatu 'ala'r-rāvi Ar. Doğru olup olmadığı rivayet edene aittir, günahı söyleyenin boynuna.
v. 360b/9
[= 1]
- ve < Ar. *va* (Bağlama edatı) Ve.
v. 306a/1, 306b/5, 306b/6, 306b/6, 306b/7, 306b/11, 307a/3, 307a/4, 307a/4, 348a/9, 348a/9, 348a/10, 348a/11, 348a/12, 348b/1, 348b/1, 348b/2, 348b/2, 348b/3, 348b/5, 348b/8, 348b/12, 348b/13, 349a/6, 349a/7, 349a/14, 349b/7, 349b/7, 349b/8, 349b/9, 349b/11, 349b/12, 350a/3, 359a/7, 359a/12, 359a/12, 359b/2, 359b/3, 359b/3, 359b/4, 359b/7, 359b/7, 359b/12, 359b/13, 360a/6, 360a/10, 360a/12, 360a/12, 360a/14, 360b/5, 360b/6, 360b/12, 360b/12, 361a/1, 361a/1, 361a/1, 361a/2, 361a/2
[= 59]
- velī < Far. *valī* (Bağlama edatı) Fakat, ama, ancak.
v. 348a/13, 349b/2, 349b/5
[= 3]
- vilāyat < Ar. *vilāyat* Vilâyet. *Bâburname*'de bu kelime bazen bir padişahın, padişah çocuklarının, beylerin belli bir iktidar alanını kapsayan yönetim birimi, bazen de ülke, memleket karşılığında kullanılmıştır.
v. 360b/3
v.+ı 348b/12
v.+ını 348b/14
v.+lardin ok (oşal vilāyat) 349a/2
v.+larını 348b/7
v.+larını (ol vilāyat) 359a/11

- v.+ta 359b/2
[= 7]
- vilāyat < Ar. *vilāyat* Vilâyetler.
v. u kūrāyat Vilâyetler ve köyler. 359b/3
v.+nıñ (ol vilāyat) 359b/6
[= 2]
- vuķūf Ar. Anlama, bilme, haberdar edilme.
v.+dur (şāhıb-ı vuķūf) 350a/6
[= 1]
- vuzarā Ar. Vüzera, vezirler.
v. 306b/6
[= 1]
- Toplam kelime :..... 81
Kelime çeşiti :..... 21
Madde başı :..... 11

Y

- yā Ar. Ye, Çağatay alfabesinin otuz birinci harfi.
y. bile 349b/4
[= 1]
- yā Far. 1. (Bağlama edatı) Ya, veya, ya da
y. 305b/10, 306a/1, 348a/14, 359b/8, 359b/8, 359b/8
2. (Karşılaştırma edatı) Ya...ya.
y. (ya...ya) 348b/6
[= 7]
- yā rabba'l-'ālamīn Ar. 'Ey âlemlerin Rabbi!' anlamında dua sözü.
y. 348a/12
[= 1]
- yağı Düşman.
y.+larını 348b/7
[= 1]
- yağlık Yağlı, yağı olan.
y. kalya 305b/14
[= 1]
- yağşı İyi.
y. 349a/5, 349a/6, 349a/6, 350a/4, 350a/6, 360a/10, 360a/10
y. kim İyi ki, Allaha! 305b/10
[= 8]
- yalğuzluk Yalnızlık, yalnız olma hâli.
y. 349a/10, 349a/10, 349a/10, 349a/13
[= 4]
- yaman Kötü.

- y. édi 306a/1
y. émes 349b/3
[= 2]
- yana Yine, gene, tekrar.
y. 305b/9, 306a/6, 306a/9, 348b/3, 348b/4, 348b/5, 349a/2, 349a/5, 349a/7, 349a/9, 349a/13, 349b/8, 349b/14, 350a/2, 350a/4, 359b/11, 359b/11, 359b/12, 359b/13, 359b/13, 360a/4, 360a/5, 360a/6, 360a/6, 360a/7, 360a/12, 360a/13, 360a/14, 360b/3, 360b/11
y. kün körerim bıgım bar ékendür Yine görceğim gün, hayatta yapacaklarım varmış; ecelim gelmemiş. 307a/4
[= 31]
- yañı Yeni.
y. başın Yeni baştan, yeniden. 307a/1
[= 1]
- yarım Yarım.
y. +ını 305b/14, 306a/2
[= 2]
- yarmağ Para, sikke.
y. +ını (yarmağını) 359b/12
[= 1]
- yasa- Düzenlemek, tanzim etmek.
y. -ydur 348b/3
[= 1]
- yavuş Yakın.
y. (-ğa yavuş) 306a/12
[= 1]
- yaz- yazmak; -a/-e, -y zarf-fiili ile birlikte yaklaşma ifade eden birleşik fiil oluşturur.
y. -dım (kusa yaz-) 306a/8, 306a/9
[= 2]
- yé- Yemek. Krş. é- I
y. -dım 306a/3
y. -dım (alıp yé-) 306a/4
y. -geç 359a/14
y. -gende 306a/5
y. -gendür 306a/14
y. -ydür mén (éligidin néme yé-) 305b/1
[= 6]
- yéber- Göndermek.
y. -gen 349a/9
y. -ip 305b/5
y. -ip édim 359b/6
- y. -ür 305b/9, 305b/9
[= 5]
- yéğirme Yirmi.
y. +side 307a/5
[= 1]
- yek-cıhatlık Taraftarlık, sadakat, aynı düşüncede olma hâli.
y. +ta (mulâzamat u yek-cıhatlık) 349a/7
[= 1]
- yek-şanba < Far. yak-şanba Pazar, haftanın birinci günü.
y. küni Pazar günü. 306b/10
[= 1]
- yér Yer.
y. +de 360b/2
[= 1]
- yét- Yetmek, ulaşmak, erişmek.
y. -er édim (yığılamak sar-ğaddığa yét-) 360b/13
y. -kéç 360b/1
y. -keç ok 360a/14
y. -küsidür (cazâsığa yét-) 306b/10
y. -se (öler hâlatka yét-) 306b/14
[= 5]
- yéti Yedi.
y. sékiz 359b/1
[= 1]
- yétkür- Ulaştırmak, eriştirmek.
y. -se (Téñri yétkürse) 359a/10
[= 1]
- yığ- Yığmak, toplamak.
y. -ip 350a/6
[= 1]
- yığla- Ağlamak.
y. -mağ sar-ğaddığa yét- Ağlayacak hâle gelmek. 360b/13
y. -p édim 359a/14
[= 2]
- yıl Yıl.
y. (bu yıl) 360b/13
y. (ötken yıl) 360b/11
y. +da (bu ötken iki yılda) 360b/11
y. +dın béri (bu iki üç yıl) 349a/8
y. +dın soñra (bir yıl) 349a/9
y. +lar 348b/2
[= 6]
- yigit Yiğit, genç, delikanlı.
y. kıoyuptur Yiğittir. 349a/7
[= 1]

yok Yok.
 y. érse (Bağlama edatı) Yoksa. 360a/3
 y. mu 305b/10
 y.+tur 306b/12, 349a/13, 361a/3
 [= 5]
 yol Yol.
 y.+da 306a/9
 [= 1]
 yupka Yufka, ince.
 y. nân İnce ekme. 305b/13
 [= 1]
 yümñ < Ar. *yumn* Uğur, bahtiyarlık.
 y. ü bereket Uğur ve bereket. 361a/1
 [= 1]
 yürü- Yürümek.
 y.-gey sên 350a/6
 y.-gey siz 348b/7
 [= 2]
 yüz I (Sayı ismi) Yüz.
 y. (târih-i toğuz yüz otuz üç)
 305a/13
 [= 1]
 yüz II Taraf, yön, yan.
 y.+degi (ol yüzdegi bu yüzdegi)
 348a/9
 [= 1]
 Toplam kelime :..... 109
 Kelime çeşiti :..... 60
 Madde başı :..... 35

Z

zabı Ar. Sahip olma, idaresi altına alma.
 z.+ıda 359b/7
 z.+ıdın soñ 359a/10
 [= 2]
 zafar Ar. Zafer.
 z.+lar (fatı u zafar) 350a/3
 [= 1]

zahıra Ar. Zahire, gerektiğinde kullanıl-
 mak üzere saklanan tahıl.
 z. 359b/8, 359b/11
 [= 2]
 zahr Far. Zehir.
 z. 305b/6
 z.+nı 305b/8, 305b/9, 305b/10
 z.+nıñ 305b/14, 305b/14, 306a/1
 [= 7]
 zahrlık Zehirli, zehiri olan.
 z. 306a/3
 [= 1]
 zarâfat Ar. İnce anlamlı, şakalı söz,
 nükte.
 z. 360b/10
 z. kııl- 360b/7
 [= 2]
 zarûriyyât < Ar. *zarûriyyât* Zarurî işler,
 ister istemez olacak olan işler.
 z. 359b/9, 359b/11
 [= 2]
 zât Ar. Zat, kendi, öz.
 z.+ını 348b/1
 [= 1]
 zerdek < Far. *zardak* Havuç
 z. (kalya-ı zerdek) 306a/3
 [= 1]
 zurrâfi Far. Bir nükte.
 z. kııl- 360b/8
 [= 1]
 Toplam kelime :..... 20
 Kelime çeşiti :..... 14
 Madde başı :..... 10

Genel toplam

Toplam kelime :..... 1820
 Kelime çeşiti :..... 1233
 Madde başı :..... 659

